

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ
ΤΑ ΒΙΛΙΑ ΤΟΥ ΚΙΘΑΙΡΩΝΑ

ΑΘΗΝΑΙ
ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΗΣ "ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ,"
1933

1.—Τὰ Βίλια

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΤΑ ΒΙΛΙΑ ΤΟΥ ΚΙΘΑΙΡΩΝΑ

Α'.— Η ΓΗ, ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ, Η ΖΩΗ ΤΟΥΣ

Ὁ δρόμος ποὺ πηγαίνει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴ Θήβα, ἀφοῦ περάσει τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὴ Μάντρα, στρίβει ἀριστερὰ στὰ πενήντα χιλιόμετρα, πρὶν ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Κιθαίρων, ποὺ εἶναι καὶ ἡ παλιὰ ἀκρόπολις τῶν Ἐλευθερῶν καὶ ἡ σημερινὴ Κάζα. Ἀπὸ κεῖ ἀνηφορίζει τέσσερα πέντε χιλιόμετρα ἀνάμεσα σὲ μιὰ χαράδρα τοῦ Κιθαίρων, μὲ ἀμπέλια καὶ πευκοφυτεμένες πλαγιές, καὶ ἀνεβαίνει ψηλότερα στὰ 566 μέτρα, φτάνοντας στὰ Βίλια (εἰκ. 1).

Πλαγιασμένα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ σὲ μιὰ ριζοβουνιά τοῦ μεσαίου ἀπὸ τοὺς τρεῖς ὄγκους ποὺ σχηματίζουν τὸν Κιθαίρων, στὸ Λεοτόρι, στεφανώνονται ἀπὸ τὰ πεῦκα καὶ τὰ ἔλατα, ποὺ τοὺς χαρίζουν τὸ βουνίσιο

ἀέρα. Δροσίζονται ὅμως ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος καὶ ἀπὸ τὸ θαλασσινὸ ἀεράκι, ποὺ μπουκάρει μὲς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ χαράδρα.

Πάνω ἀπ' αὐτὴν ὀρθώνεται καὶ ὁ δεξιὸς ὄγκος τοῦ βουνοῦ, ὁ Ἐλαιάς, μὲ τίς πρὸ ψηλές κορφές του, ποὺ τραβάει ὡς τὴ θάλασσα, — δεκαπέντε περίπου χιλιόμετρα, — στὸν Κορινθιακὸ κόλπο. Στὸ μέρος αὐτὸ ποὺ τότε λένε καὶ Προσήλιο, κλείνει ἀπὸ τὸ βορρῆ τὴν ἀκρογιαλιά καὶ τὸ μικρὸ κόρφο τοῦ Πόρτο Γερμανοῦ, τ' ἀρχαία δηλαδὴ Αἰγόσθενα, ποὺ τὰ περασμένα μεγαλεῖα τοὺς μᾶς τὰ θυμίζουν τὰ ἐρείπια καὶ οἱ πύργοι ἀπὸ τὸν Δ' προχριστιανικὸ αἰῶνα.

Ὁ ἀριστερὸς ὄγκος τοῦ Κιθαίρων, ἡ Πάστρα, ποὺ ἀρχίζει ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ τραβάει πέρα ἀπὸ τὸ φρούριον τῶν Ἐλευθερῶν, φτάνοντας ὡς τὰ σύνορα τῆς

Ἀττικοβοιωτίας, φιλοξενεῖ ἀκόμη, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς χαρματιές του, τὸ παλιὸ βυζαντινὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Μελέτιου.

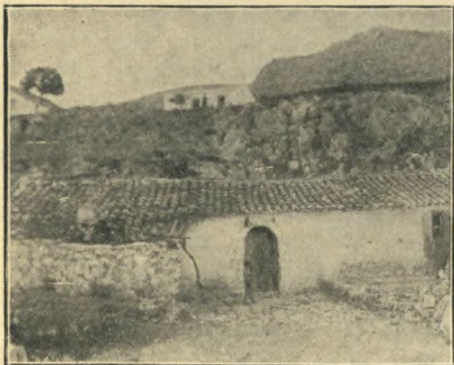
Στὸν τριπλὸ αὐτὸν ὄγκο τοῦ βουνοῦ, τὰ Βίλια, ἀπλωμένα ἀμφιθεατρικὰ στὴν πλαγιά τοῦ μεσαίου, μποροῦν καὶ ἀγναντεύουν τόσο τὸν κάμπο τῆς Ἀττικῆς ὅσο καὶ τὴ θάλασσα τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἀπ' τὴν κορφὴ τοῦ Λεοτοριοῦ βλέπει κανεὶς καὶ τὸν κάμπο τῆς Βοιωτίας, καὶ ἀπέναντι τὰ Μέγαρα, ὡς τὸ Σαρωνικόν. Φαίνεται δηλαδὴ πῶς γινώριζαν καλὰ οἱ πρῶτοι κάτοικοί του τὸ βουνὸ καὶ διάλεξαν τὴν πιὸ προφυλαγμένην πλαγιά του, ἀπὸ τὸ φόβο τῶν κουρσάρων ποὺ πολλὰ φορὲς ἔκαναν ἐπιδρομὰς καὶ στὴν περιφέρεια αὐτῇ. Γι' αὐτὸ ἔδωσαν καὶ στὸ χωριὸ τους τ' ὄνομα Βίλια — ἀπὸ τὸ λατινικὸ *vigilia* — βίγλα—βίλια (¹) — ποὺ σημαίνει σκοπιά, παρατηρητήριον, τόπος ἀπ' ὅπου μπορεῖ νὰ βλέπει κανεὶς μακριὰ καὶ δλόγυρα.

Τὰ Βίλια πᾶνε ἑκατὸ περίπου χρόνια ποὺ δὲν ἦταν, ὅπως σήμερα, τὸ μοναδικὸ χωριὸ τοῦ Κιθαिरῶνα. Τρία τέταρτα μακριὰ τους, στὸν κάμπο πρὸς τὴ θάλασσα, ὑπῆρχε καὶ δεῦτερον χωριόν, τὸ Παλιοχώρι. Μὰ αὐτὸ τὸ ξερρίζωσαν πέρα πέρα οἱ κουρσάροι, οἱ φοῦστες, ἔκαψαν τὰ σπίτια του καὶ ἄρπαξαν τοὺς κατοίκους του, ποὺ τοὺς πῆ-

περνώντας ἀπὸ τὸν τόπο, βλέπομε σωροὺς ἀπὸ τὶς πέτρες τῶν σπιτιῶν, ποὺ ποῖος ξέρει γιὰ πόσα χρόνια ἀκόμη θὰ μένουν ἐκεῖ. Τὰ Βίλια καὶ τὸ Παλιοχώρι εἶναι γνωστὰ πῶς ἐπαναστάτησαν στὸ Εἰκοσιένα, καὶ φαίνεται πῶς καὶ ὁ πληθυσμὸς τους ἦταν σημαντικός (¹).

Ἀπὸ τὸ χωριὸ βλέπει κανεὶς καὶ τὸ στενὸν κάμπο μὲ τ' ἀμπέλια καὶ τὰ χωράφια ποὺ τὸν λένε Φούντι-Βίλια. Κλείνουν τὸν κάμπο (νοτιοδυτικὰ) ἀπέναντι οἱ πευκόφυτοι λόφοι τῆς Μπλέιζας, τῆς Βορεινιάς, καὶ τοῦ Καρυδιοῦ, παραδαστάρια τοῦ Κιθαिरῶνα. Πίσω ἀπ' αὐτοὺς, ξεπροβάλλουν στὸ βάθος, πρὸς τὰ Μέγαρα, μὲ τὶς ψηλὰς κορφάς, τὸ Λυκοβούνι, ὁ Μύτικας, καὶ τὰ Πάτερα. Ὁ Μύτικας φτάνει στὸν Κορινθιακὸ καὶ κλείνει στὴν ἀριστερῇ μεριά τὸν ὄρμο τοῦ Πόρτο-Γερμανοῦ. Αὐτὸς καὶ ὁ Προσήλιος τοῦ Ἑλατιᾶ—ποὺ τὸν κλείνει δεξιὰ—μὲ τοὺς δυὸ μεγάλους ὄγκους τους ποὺ προχωροῦν βαθιὰ στὴ θάλασσα, ἀποτελοῦν μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλόπρεπες ἐλληνικὰς γραφικὰς ἀκρογιάλες.

Ἔτσι οἱ Βιλιῶτες ἔχουν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὁμορφα λιμάνια. Τὸ μεγαλεῖο τοῦ τοπίου τὸ αὐξάνει τὸ παλιὸ φρούριον τῶν Αἰγιοσθενῶν. Στὸ μεγαλεῖο ὅμως αὐτό, σὰν ἀντίθεση, προ-

2.—Σπίτι στὰ Βίλια

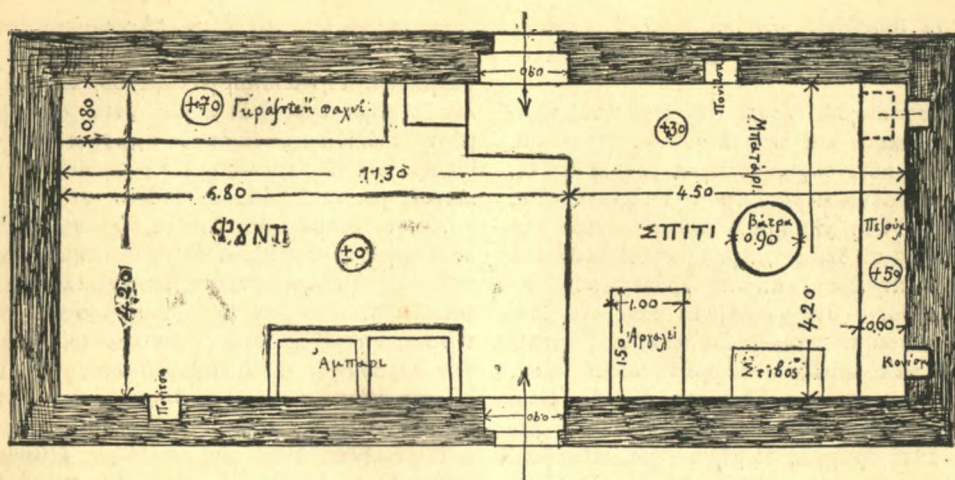
3.—Σπίτι στὰ Βίλια

γαν στὴν Καλάβρια τῆς Ἰταλίας. Οἱ Βιλιῶτες ἔμαθαν τὴν ἄλλη μέρα τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τὴ μόνη γριά ποὺ ἀπόμεινε. Σήμερα,

θάλλει ἡ ἀθλιότητα τοῦ πρόχειρου μικροῦ χωριοῦ ποὺ τὸ κατοικοῦν, συνηθέστερα τὸ καλοκαίρι, ψαράδες, γεωργοί, μελίσσοι, κτλ.

(¹) Βλ. : *Ι. Σαροῦ*, Τὰ τοπωνυμικά τῆς Ἀττικῆς, «Ἀθηνᾶ» 40, σελ. 128, 1928 καὶ *Π. Α. Φουρίκη*, Συμβολὴ στὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς, «Ἀθηνᾶ» 41, σελ. 100 α. 1929.

(¹) Βλ. : *Ἰωάν. Φιλήμονος*, Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τομ. Γ', σελ. 87, 1860 καὶ *Ἰδίου*: τομ. Δ'. σελ. 274 α. καὶ σελ. 484 α. 1861.

4.—Κάτοψη σπιτιού

Ὅπως ὅλα τὰ ἑλληνικὰ χωριά, ἔχουν καὶ τὰ Βίλια τὴ δική τους περιοχὴ ποὺ καλλιεργοῦν. Τὰ Πάτερα ἀποτελοῦν τὰ σύνορα τῶν περιοχῶν ποὺ ἀνήκουν σὲ τρία γειτονικά ἀλλὰ καὶ γνωστὰ μεγαλοχώρια. Γιατὶ ἀπὸ τὸ τρίγωνο, — μὲ τέτοιο μοιάζουν, — ἡ βορειοανατολική του πλευρὰ ἀνήκει στὴ Μάντρα, ἡ νότια στὰ Μέγαρα καὶ ἡ δυτικὴ στὰ Βίλια. Σύνορα εἶναι οἱ ψηλὲς βουνοκορφές, οἱ φανταστικὲς γραμμὲς τους, ὅπου χωρίζουν τὰ ἑρὰ τῆς βροχῆς καὶ κυλοῦν πρὸς τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη πλαγιά.

Ἡ περιοχὴ λοιπὸν ποὺ ἀνήκει στὸ χωριὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὴ νότια πλευρὰ τοῦ Κιθαιρώνα ὡς τὸ Γερμανό, ἔχει τὰ ἀπέναντι βουνά, τὴ Μπλέτιζα, τὸ Καρύδι, τὸ Λυκοβούνι καὶ τὸ Μύτικα, ποὺ φτάνει κι' αὐτὸς ὡς τὸ Γερμανό, τὴ βορεινὴ πλευρὰ τῆς Βορεινιάς, μέρος ἀπὸ τὰ Πάτερα καὶ φτάνει στὸν κάμπο τοῦ Ἀλεποχωριοῦ, κεὶ ποὺ ἀρχίζει πιά ἡ περιοχὴ τῶν Μεγάρων.

Τὰ Βίλια ἀνήκουν στὴν ἐπαρχία τῆς Μεγαρίδος καὶ συνορεύουν μὲ τὰ Μέγαρα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχαν πάντοτε, ὅπως καὶ σήμερα, καθημερινὴ καὶ ἀδιάκοπη ἐπικοινωνία καὶ ἐμπορικὲς συναλλαγές. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ τέχνη τους ἔχει στενὴ συγγένεια καὶ ομοιότητα. Μὰ γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα θὰ γίνῃ λόγος ἀργότερα.

Οἱ Μεγαρίτες δὲν ἀσχολοῦνται εἰδικὰ μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν πεύκων καὶ τὴν ἐξαγωγή τῆς ρετσίνας, οὔτε ξέρουν γὰ κάνουν ξυλοκάρβουνα. Οἱ Βιλιῶτες, ἀντίθετα, εἶναι κατ'

ἐξοχὴν ρετιναρεοὶ καὶ καρβουνιάρηδες. Αὐτὰ τὰ δυὸ εἶναι τὰ κύρια ἐπαγγέλματά τους, ποὺ τοὺς τὰ ἐπέβαλε τὸ φυσικὸ περιβάλλον. Σχεδὸν ὅλοι τους, τὸ καλοκαίρι, δουλεύουν ψηλὰ στὰ γύρω βουνά, στὶς ρετσίνας, καὶ σήμερα λιγώτερο στὰ κάρβουνα. Ἄλλοτε καρβουνιάρηδες ἦταν οἱ περισσότεροι, γι' αὐτὸ καὶ βρῖσκομε συχνὰ στὰ Βίλια γέρους στραβοὺς ἢ κουφούς. Λιγοστὰ ἦταν τ' ἀμπέλια τους καὶ ἀκόμη λιγώτερες οἱ ἐλιές τους, ποὺ σήμερα τὶς ἀνάπτυξαν κάπως. Τὸν παλιὸν καιρὸ προμηθεύονταν ἀποκλειστικὰ ὅλο σχεδὸν τὸ λάδι τους καὶ τὸ μουστο ἀπὸ τοὺς Μεγαρίτες, ποὺ καλλιεργοῦσαν τὴν ἐλιά καὶ τὸ ἀμπέλι, ἀφήνοντας τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐξαγωγή τῆς ρετσίνας ἀπὸ τὰ πεῦκα τους, ὅπως καὶ τὴν κατασκευὴ τῶν κάρβουνων, στοὺς Βιλιῶτες. Μολαταῦτα, μὲ τοὺς Μεγαρίτες τὰ συνοικέσια ἦταν σπάνια, γιατί, ὅπως λένε οἱ ἴδιοι, προτιμοῦσαν πάντοτε τοὺς χωριανούς τους.

Κοντὰ στὰ δυὸ αὐτὰ κύρια ἐπαγγέλματα ποὺ κάνουν, οἱ Βιλιῶτες ἀσχολοῦνται καὶ μὲ διάφορα ἄλλα, ὅπως ὅλοι οἱ χωρικοὶ μας. Οἱ ἴδιοι εἶναι καὶ γεωργοί, σπέρνουν στάρι καὶ κριθάρι, καὶ παλιότερα μπαμπάκι. Κάνουν καὶ τὸ μπακάλη, τὸν παπουτζί, τὸ χτίστη, τὸ μελισσοουργό, τὸ δραγάτη κιλ. Ἀπ' αὐτοὺς, εἰδικώτερα καταγίνονται μόνον μὲ τὸ κύριο ἐπάγγελμα τους πρῶτα οἱ τοπαναρέοι καὶ ὕστερα οἱ μελισσοουργοί, δη-

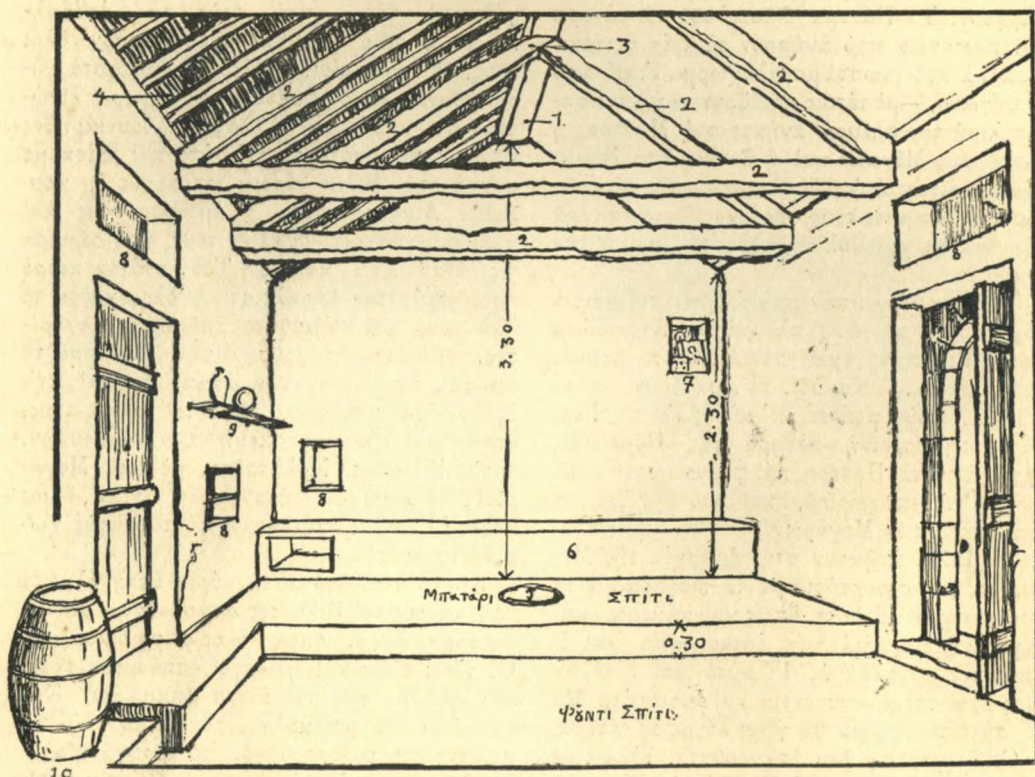
λαδὴ οἱ δραγάτες στὰ μελίτσια, ὅπως τοὺς λένε, ποὺ ἀπ' αὐτὰ ἔχει κάθε σχεδὸν νοικοκύρης.

Οἱ τσοπάνηδες, κοντὰ στὰ δικά τους πρόβατα, βόσκουν καὶ ἔλα τὰ γίδια τοῦ χωριοῦ. Τὰ παραλαβαίνουν κάθε πρωὶ τὰ χαράματα, ἀπὸ ὠρισμένο μέρος ὅπου τὰ φέρνουν οἱ γυναῖκες. Ὅλη τὴν ἡμέρα τὰ τριγυρνοῦν στὰ βουνά, καὶ τὸ δειλινό, ἀφοῦ τὰ ποτίσουν στὰ διάφορα πηγάδια καὶ στὶς βρύσες ποὺ βρίσκονται γύρω στὸ χωριό, τὰ πᾶνε στὸ ἴδιο μέρος, ὅπου τὰ παραδίνουν πάλι στὶς γυναῖκες γιὰ νὰ τ' ἀρμέξουν τὸ βράδυ καὶ τὸ πρωί, προτοῦ τὰ στείλουν ξανά στὴ βοσκή. Ἔτσι οἱ τσοπανάρειοι ἔχουν κι' ἓνα ξεκομμένο μισθό—ἑπτὰ δραχμὲς τὸ μῆνα—γιὰ κάθε γίδι.

Κάτι ἀνάλογο γίνεται καὶ μὲ τοὺς δραγάτες—τοὺς ξεκόβουν ἓνα μισθό—γιὰ νὰ φυλάνε τ' ἀμπέλια ἢ τὰ μελίτσια. Σ' αὐτοὺς παραδίνουν οἱ χωρικοὶ τὶς κυψέλες τους γιὰ

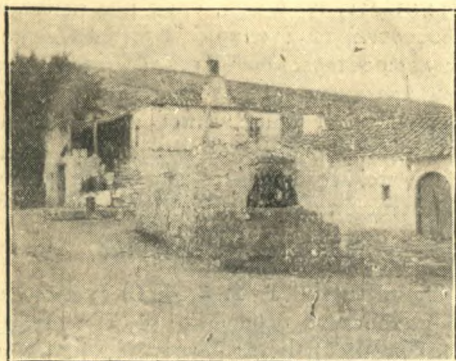
νὰ πᾶνε νὰ τὶς φυλάξουν τὸ χειμῶνα στὰ χειμαδιὰ τῆς τοποθεσίας Ψάθα, τοῦ Πόρτο-Γερμανοῦ. Τὴν ἀνοιξή μεταφέρουν τὶς κυψέλες οἱ δραγάτες μὲ τὰ ζά, στὰ διάφορα μέρη τοῦ Κιθαιρώνα ὅπου πρωτανοίγει τὸ θυμάρι καὶ ὕστερα ὅπου πρωτανθίζουν τὰ ρεῖκια, γιὰ νὰ τὶς φέρουν τὸ Μάη στὰ Βίλια.

Ζοῦνε λοιπὸν ἀρκετὰ καλὰ, ἔχουν δηλαδὴ δουλιὰ γιὰ νὰ πορέψουν τὰ ὀχτακόσια σπίτια τοῦ χωριοῦ καὶ οἱ πέντε περίπου χιλιάδες κάτοικοί του, τόσο ἀπὸ τὴ γῆ τους, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ τῆς ρετσίνας καὶ τῶν κάρβουνων ποὺ ἐμπορεύονται. Μὰ θὰ λέγαμε πὼς ψευτοζοῦνε, ὅπως ἀπάνω κάτω ἔλα τὰ ἐλληνικὰ χωριά. Οἱ Βιλιῶτες, ἄντρες καὶ γυναῖκες, εἶναι ἐργατικοὶ καὶ ἐξυπνοὶ, καὶ πολλοὶ καταλαβαίνουν καλὰ πόσα θὰ μπορούσε νὰ τοὺς προσφέρει ἡ γόνιμη, γῆ τους, τόσο πλούσια σὲ φυτεῖα. Ὁ Κιθαιρώνας, μὲ τ' ἀφθονα νερά του καὶ τὶς ἔξη

5.—Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ

1. Μακράτσι—2. Ψαλίδια—3. Σταυρώμα—4. Καλάμια—5. Βάτρα—6. Πεζούλι—7. Κονίσμα—8. Ποντίσες—9. Ρέφι—10. Πεζούλι γιὰ τὴ βούτσα.

6.—Δίπατο σπίτι καὶ φούρνος

7.—Φούρνος

μεγάλες πηγές του, πού ἀπὸ τὶς τρεῖς ποτίζονται οἱ Βιλιῶτες, εἶναι πλουσιώτατος σὲ βλάστηση, μὲ πουργάρια καὶ ἔλατα, ἔχει καὶ ἀφθονες ἀγριαχλαδιές, ἀγκοριτσές, ὅπως σηκώνει καὶ ἀμυγδαλιές, πού ἀπ' αὐτὲς ἔχουν ἀρκετὲς σχετικὰ στὸ χωριό. Τὰ πεύκα καὶ τὰ κέδρα ἀφθονοῦν στοὺς ἄλλους λόφους, ὅπως καὶ οἱ μεγάλες ἀγριοφυστικιές. Ἄν πλήθαιναν τὰ μελίσιςα τους, αὐξαναν τὴ χτηνοτροφία τους, μπόλιαζαν τὶς ἀγκοριτσές καὶ ἀγριοφυστικιές, φύτευαν ἀμυγδαλιές καὶ συκιές, πράγματα πού δὲν ἀπαιτοῦν μεγάλες δαπάνες, μὰ λίγη προσοχή καὶ φροντίδα κρατική, θὰ μπορούσε τὸ χωριό νὰ προκόψει πολύ.

Καὶ ἂν ἀργότερα μπορούσε νὰ διορθωθεί ὁ δρόμος γιὰ τὸ Γερμανό, σ' ἓνα τέταρτο οἱ Βιλιῶτες θὰ βρίσκονταν στὴ θάλασσα, τόσο ἀφθονη σὲ ψάρεμα, καὶ θὰ γίνονταν τὸ χωριό τους, μὲ τὸν ὑγιεινὸ ἀέρα του, ἢ πὶδ θερπνὴ θερινὴ ἐξοχὴ τῆς Ἀττικοβοιωτίας, ἂν εἶχε πλέρια τὴ συγκοινωνία, ὅπως ἔχει τὸ βουνὸ καὶ τὴ θάλασσα. Θερινὴ ἐξοχὴ πού θὰ πρόσφερεν ἀκόμη τὴν ἱστορία τῶν βουνοκορφῶν τοῦ Κιθαιρώνα, πού ἔθρεψαν τόσους μύθους, κι' ὅπου ὀργιάζαν οἱ Βάκχες καὶ γεννῆθηκε ὁ Διόνυσος καὶ ἀναστήθηκε ὁ Οἰδίποδας.

Β'.— Η ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

Ἄν καὶ στὰ Βίλια μιλοῦν τ' Ἀρβανίτικα, μολαταῦτα βρίσκομε στίς συνήθειες, στὴν τέχνη, στὴ φορεσιὰ καὶ στὴ γλῶσσα τους πολλὰ παλιὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, πού σὰν ἀπολιθώματα σωθήκανε ὕστερ' ἀπὸ τόσους αἰῶνες.

Ἔτσι, οἱ ὀνομασίες πού ἔχουν γιὰ τὰ διάφορα μέρη τοῦ σπιτιοῦ τους, τοῦ ἀργαλιοῦ, τῆς προπαρασκευαστικῆς δουλειᾶς του, τῆς φορεσιᾶς τους, εἶναι ὅλες ἑλληνικώτατες.

Τὸ τζάκι, στὸ κέντρο καὶ χωρὶς καπνοδόχο, πού συνηθίζονταν πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, εἶχε τὴν παλιὰ ὀνομασία *βάτρα* (βάθρα, βάθρον, βῆμα, θεμέλιο, δάτρα) ⁽¹⁾ καὶ θυμίζει γενικὰ τὴν ἀρχαιότατη ἐστία, πού τὴ βρίσκομε στὴν ἀρχαία καὶ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ. Τὸ ἴδιο καὶ ἀπαράλλαχτο τὸ συναντᾶμε καὶ σήμερα σὲ πολλὰ ἄλλα χωριά τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Μακεδονίας, ὅπως καὶ μὲ τὴν ἴδια ὀνομασία, *βάτρα*, στοὺς Σαρακατσάνους τῆς Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου.

Τὸ ὕψωμα πού χωρίζει τὸν κατοικίσιμο χώρο, τὸ σπίτι, εἶναι ἡ γνωστὴ καὶ ἀπλούστερη βᾶση γιὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ σοφᾶ, ὅπως τὴ βρίσκομε σὲ πολλὰ ἑλληνικὰ καὶ κυρίως νησιώτικα σπίτια. Ἐχει καὶ τὴν ἴδια ὀνομασία *μπατάρι*, πού τὴ συναντᾶμε στὴ Σάμο (*ἀμπατάρα*), στὴν Ἀμοργὸ (*μπατάρος*) κ.τ.λ. Ἔτσι τὸ μονόσπιτό τους, μὲ τὶς στρογγυλὲς πόρτες του κτλ., ἂν καὶ ἔχει κοντὰ τὸ σταῦλο γιὰ τὰ ζῶα, κρατᾷ ὅλα σχεδὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ μὲ δόριχτη στέγη καὶ ἀνάγεται στὸν ἀπλὸ τύπο τοῦ αἰαιοπελαγίτικου σπιτιοῦ. Μοιάζει σὲ πολλὰ μὲ τὸ Μεγαρίτικο, Αἰγινίτικο⁽²⁾, Σαμιώτικο⁽²⁾, Ἰκαριώτικο⁽²⁾ κτλ. καθὼς καὶ μὲ τὰ σπίτια

⁽¹⁾ Τὸ ἐρμηνεύει ὁ Ἡούχιος βάσις βασιλέως (ἔδρα, κορηπίδωμα) καὶ βλ.: Ἑρρίκος Στέφανος.

⁽²⁾ Πρβ.: Ἀγγελ. Χατζημυχάλη, Τὸ ἀπλὸ σαμιώτικο σπίτι, περιοδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, Χρ. Β'. τομ. 3, σελ. 86 α. 1928, καὶ τῆς ἴδιας Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη. . . Ἰκαρία, σελ. 182 α. 1931.

τῶν χωριῶν τῆς Ἀττικῆς⁽¹⁾ ποὺ κι αὐτὰ κατοικοῦνται ἀπὸ Ἀρβανίτες. Γι' αὐτὰ ὁμῶς δὲν ἔχει γίνει ἡ ἀπαιτούμενη τοπικὴ μελέτη καὶ συγκριτικὴ ἔρευνα, ποὺ θ' ἀπόδειχνε πῶς κρατοῦν ἐλληνικὰ στοιχεῖα καὶ ἀνάγονται ἐπίσης στὶς παραλλαγές τοῦ αἰγαιοπελαγίτικου τύπου.

Ὁ ἀργαλιὸς τους, ἀργαλί⁽²⁾, μὲ τὸ βαθὺ λάκκο, τὴ γούβα, στημμένος κι αὐτὸς μέσα στὸ σπῖτι, εἶναι ἀπαράλλαχτος μὲ τὸ μεγαρίτικο τοῦ λάκκου, τὸν πανίσιο⁽³⁾. Ὁ τύπος αὐτὸς μὲ τὸ λάκκο μᾶς παρουσιάζεται μὲ μικρὲς παραλλαγές στὴ συσκευή του καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα χωριά τῆς Πελοποννήσου, Στερεᾶς, Μακεδονίας,⁽⁴⁾ κτλ, καθὼς στὴν πιὸ πρωτόγονη μορφή του στοὺς Σαρακατσάνους ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ φορεσιὰ τῶν γυναικῶν δὲ μοιάζει ἐντελῶς μὲ τίς φορεσιὲς τῶν ἄλλων χωριῶν τῆς Ἀττικῆς καὶ μπαίνει ἀνάμεσα σ' αὐτὲς καὶ σ' ἐκεῖνες ποὺ φοροῦν οἱ Μεγαρίτισσες καὶ οἱ Κουλουριώτισσες.

Τὰ Βίλια μποροῦν λοιπὸν νὰ καταταχθοῦν σὲ κεῖνα τὰ χωριά ποὺ ἔχουν ἐλληνικὲς συνήθειες καὶ τέχνη ἐλληνική. Εἰδικώτερα, τόσο ἡ μελέτη τοῦ σπιτιοῦ τους, ὅσο καὶ τοῦ ἀργαλιοῦ, μᾶς πείθει γιὰ τὴ στενὴ συγγένεια τους μὲ τὸ γενικὸν ἐλληνικὸν τύπο. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀμφισβολία πῶς τὸ χωριὸ δὲ θὰ ἦταν ἐρημωμένο ὅταν ἤρθαν οἱ Ἀρβανί-

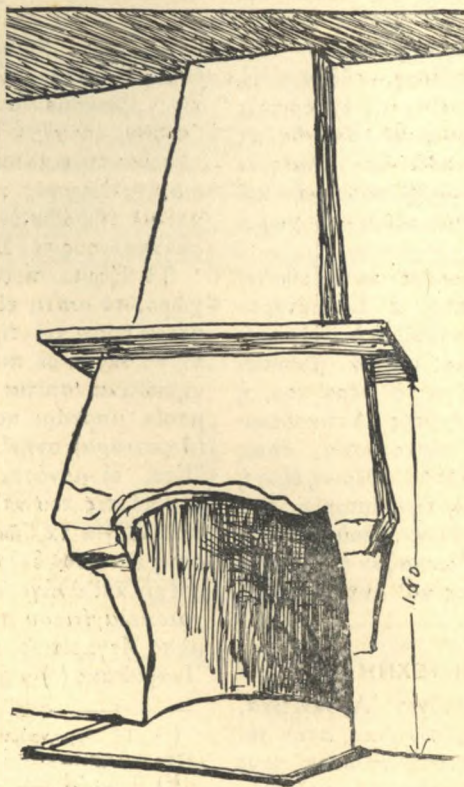
τες κατὰ τὸν ἰγ' αἰῶνα, ὅπως μᾶς πείθει καὶ ἡ βυζαντινὴ του ὀνομασία. Ἔτσι θὰ κράτησαν τίς περισσότερες συνήθειες τῶν προγενέστερων κατοίκων καὶ ἀποδέχτηκαν τὴν τέχνη τους. Μπορεῖ ὁμῶς νὰ πεῖ κανεὶς ἀκόμη, ὅτι ἐπηρέαστηκαν κι ἀπὸ τοὺς Μεγαρίτες ἢ πῆραν πολλὰς συνήθειες τους ἀπὸ τὴ συχνὴ μ' αὐτοὺς ἐπικοινωνία.

Τὸ σπῖτι. Ἐξωτερικό.

Τὸ σπῖτι (εἰκ. 1, 2, 3, 4, 6) ἔχει σχῆμα, σὰ μακρόστενο ὀρθογώνιο ($4.20 \times 11.30 \times 3.30$ περίπου). Εἶναι μονόσπιτο, μὲ μιὰ μεγάλη κάμαρα χωρὶς κανένα χώρισμα. Μέσα στὴν ἴδιαν αὐτὴ κάμαρα—ποὺ τελευταία τὴ χώρισαν σὲ δυο—ἔμεναν ἄλλοτε, τὴ νύχτα, στὸ μπροστινὸ μέρος οἱ ἄνθρωποι καὶ πίσω τὰ ζῶα.

Τὰ σπῖτια τάχτιζαν παλιότερα στὶς κατωφερειὲς καὶ ἀταξίεις τῆς γῆς, μὲ τὴ μιὰ πλευρά τους, τὴ μεγάλη, πάντα χωμένη μέσα στὸ χῶμα. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν τ' ἀσπρίζαν οὔτε ἔκαναν παράθυρο στὸ σπῖτι, ποὺ φωτιζόταν ἀπὸ τίς πόρτες.

Τὸ σπῖτι λοιπὸν δὲν εἶχε ἄλλα ἀνοίγματα ἀπὸ τίς δυο πόρτες, ποὺ μπαίνουν στὴ μέση σχεδὸν τοῦ σπιτιοῦ, ἢ μιὰ ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ἄλλη (εἰκ. 2, 3, 4, 5) στὰ 6.80 ἢ 4.40 περίπου μέτρα. Τὰ παράθυρα, ὅπως εἰπώθηκε, ἦταν ἄγνωστα, καὶ μόνο τελευταία ἀνοίξαν στὴ νότια μεγάλη πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ ἓνα μικρὸ (εἰκ. 1, 2, 3). Οἱ πόρτες εἶναι ὅλες καλοχτισμένες μὲ ἀγκωνάρια καὶ ἔχουν τὸ στρογγυλὸ βυζαντινὸ σχῆμα μὲ πλάτος 0.90 ὥς 1.10 καὶ ὕψος ἐσωτερικὰ 1.80. Φτάνουν δηλαδὴ λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὴ χαμηλὴ στέγη.

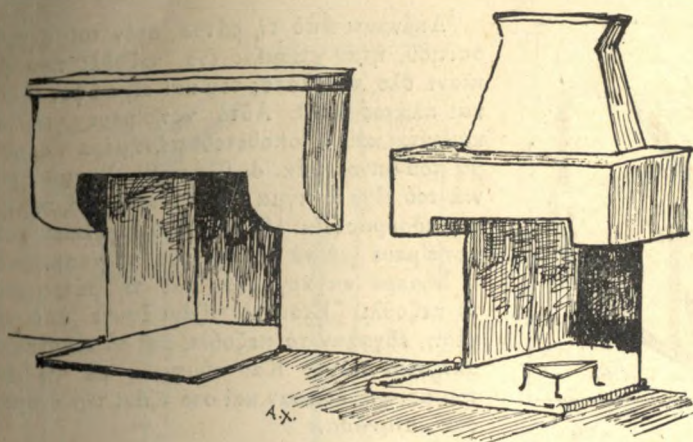
8.—Καμινάδα

(1) Βλ.: Σουλ. Κυριακίδη, Σπίτια καὶ καλὸθία τῆς Ἀττικῆς, Ἡμερολόγιον ὁδοιπορικοῦ συνδέσμου, ἔτος Β', σελ. 65 α. 1926.

(2) Βλ.: Π. Α. Φουρλίου, Μεγαρικά Μελετήματα, Λεξικογραφικὸ Ἀρχεῖο, τομ. 6, σελ. 407 α. 1922.

(3) Τοῦ ἴδιου, σελ. 389.

(4) Βλ.: Ἀγγελ. Χατζημιάλη, Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη, Ρουμλούκι (Μακεδονία), σελ. 86. 1931.

9.—Καμινάδες.

Ἡ στέγη τοῦ σπιτιοῦ, τὸ κόρφιασμα, εἶναι δίριχτη καὶ σκεπασμένη με κεραμίδια. Ἔτσι, τὸ σπίτι στὰ πλάγια εἶναι χαμηλότερο 2.30 καὶ ψηλότερο στὸ κέντρο 3.30 (εἰκ. 5).

Ἡ ὁροφή, κερεστές⁽¹⁾, εἶναι ξύλινη (εἰκ. 5). Τὰ δοκάρια τῆς βασιτοῦνται στὴ μέση, μετὰ τὰ μακρόταια, κεντρικὲς μεγάλες δοκοὺς (εἰκ. 5, ἀρ. 1), ποὺ ἀπλώνεται ἢ μιὰ μόλις τελειώσει ἡ ἄλλη κατὰ μῆκος, ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρῃ ὡς τὴν ἄλλη τῆς κάμαρας. Τοποθετούμενο τὸ ἓνα μακράτσι κοντὰ στὸ ἄλλο μοιάζει σὰ μιὰ μεγάλη δοκὴ ποὺ συγκρατιέται κάθε δυὸ μέτρα μετὰ τὸ σταυρώμα. Αὐτὸ σχηματίζεται ἀπὸ τρία μεγάλα δοκάρια, τὰ παλῖδια (εἰκ. 5, ἀρ. 2), μετὰ τὲς τέσσαρις ἄκρες τοὺς μνηγμένους στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ. Παίρνει σχῆμα τρίγωνου καὶ ἔχει τὲς ἄλλες δυὸ ἄκρες τῶν δοκαριῶν χωμένες στὸ μακράτσι (εἰκ. 5, ἀρ. 3). Ἔτσι τὸ σταυρώμα ποὺ συγκρατεῖ τὸ μακράτσι τοποθετεῖται πρῶτα καὶ ὕστερα ἔ κερεστές τοῦ σπιτιοῦ. Αὐτὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ δοκάρια, ποὺ τὰ σκεπάζουν με καλάμια βαλμένα τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο (εἰκ. 5, ἀρ. 4). Πάνω ἀπὸ τὰ καλάμια βάζουν ἀσβέσι με ἄμμο, καὶ ὕστερα τὰ κεραμίδια.

Ὁ κερεστές καὶ τὸ κόρφιασμα εἶχαν ἄλλοτε ἓνα μικρὸ ἀνοιγμα στὴ μέση τοῦ καυτοῦ σπιτιοῦ, τὸ φεγγίτη, ποὺ χρησίμευε

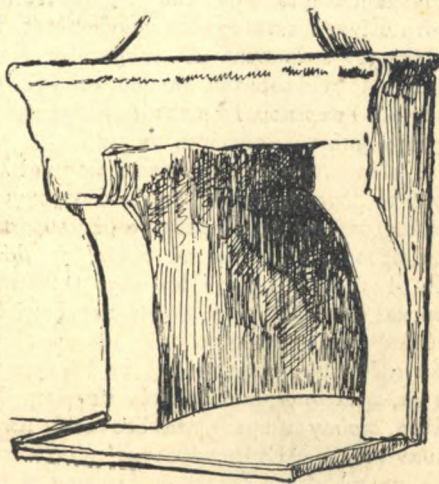
τόσο γιὰ φωτισμό, ὅσο καὶ γιὰ νὰ βγαίνει ἡ κάπνα τοῦ τζακιοῦ. Γι' αὐτὸ τὸν λέγανε καὶ καμποδόχι, ἐπειδὴ χρησίμευε σὰν καπνοδόχος καὶ ἀφαίρουσε τὴν κάπνα ποὺ μαύριζε καὶ ἐπνιγε τὸ σπίτι. Ὅταν ἔβρεχε, τὸ σκέπαζαν με μιὰ πλάκα καὶ τότε τὸ σπίτι φούντωνε ἀπὸ τὸν καπνὸ ποὺ κατάστρεφε τὰ μάτια τοὺς. Ἔτσι οἱ περισσότερες γριεὲς τοῦ χωριοῦ εἶναι σήμερα τυφλές.

Τὰ σπίτια ἔχουν πάντα ἀπέξω τὴν αὐλίσσα τοὺς (εἰκ. 3), καθαρὴ καὶ περι-

ποιημένη, μετὰ τὴν κληματαριά τῆς, περριουλέ, τὲς διάφορες γλάστρες μετὰ τὰ λουλούδια, τὲς περιπλοκάδες καὶ ἀπὸ κανένα καρποφόρο δέντρο.

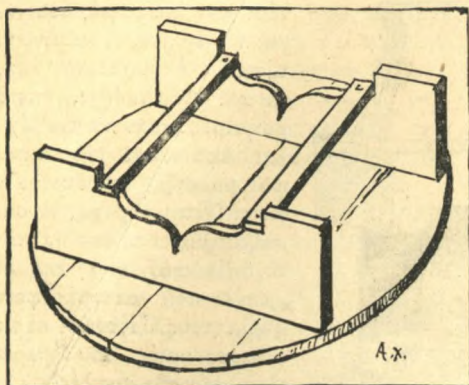
Πάντα ὅμως βρίσκομε καὶ βοηθητικὰ χτίσματα, καθὼς τὸν πλιθόχτιστο φούρνο ποὺ μοιάζει σὰν κῶνος (εἰκ. 6, 7), τὸ πατητήρι, τὸν λινὸ γιὰ τὰ σταφύλια, καὶ τὸ χτιστὸ τετράγωνο μεγάλο σπιθαμὶ μετὰ τὴ γούβα, γιὰ νὰ κρύβουν τὸ ρετσίνη ἔτσι ποὺ νὰ τὸ πουλοῦν ἀργότερα σὲ μεγαλύτερη τιμῇ.

Δίπλα παλιὰ σπίτια βρίσκομε λίγα (εἰκ. 6). Τότε ἡ ἀπάνω κάμαρα εἶναι ἀπλοῦστατη, χωρὶς τζάκι, καὶ χρησιμεύει ἀποκλειστικὰ γιὰ τὸν ὕπνο, καὶ μάλιστα τὸ καλοκαίρι. Ἡ

10.—Καμινάδα

(1) Τὴν ἰδια ὀνομασία βρίσκομε, ἀπ' ὅσο ξέρομε, γιὰ τὴν ὁροφή καὶ στὴ Μακεδονία (Ρουμλούκι) ὅπως καὶ γιὰ κάθε σκελετὸ ποὺ γίνεται ἀπὸ κορμούς δέντρων. Πρβ. : Ἀγγ. Χατζημυχάλη, Ρουμλούκι, σελ. 30, 1931.

11.—Σοφράς

κάτω είναι χρήσιμη γιὰ ὅλες τὶς ἄλλες ἀνάγκες τῆς οἰκογένειας, γιὰ τὰ ζῶα, κτλ. Ἡ ἐξωτερικὴ σκάλα τῶν σπιτιῶν αὐτῶν, ἡ τετράγωνη στέγη καὶ τὸ σκεπαστὸ χαγιάτι ἔχουν πολλή γραφικότητα.

Τὸ Σπίτι. Ἐσωτερικό.

Ἄμα μποῦμε μέσα στὸ σπίτι, βλέπομε ἀμέσως πῶς χωρίζεται σὲ δύο: στὸν κατοικήσιμο χώρο, σ' αὐτὸν ποὺ μένει ἡ οἰκογένεια, τὸ σπίτι, καὶ στὸν ἄλλον ποὺ ἔμεναν τὰ ζῶα, τὸ φούντι—σπίτι (εἰκ. 4, 5) ποὺ σήμερα τὸ χώρισαν μ' ἓνα ξύλινο χώρισμα καὶ χρησιμεύει γιὰ ἀποθήκη.

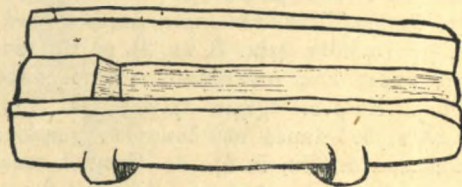
Ὁ χώρος ποὺ προορίζεται γιὰ τὴν οἰκογένεια ὑψώνεται ὀλόκληρος 0.30 ἐκ., τὸ μπατάρι, καθὼς μπαίνομε ἀπὸ τὶς πόρτες (εἰκ. 4, 5). Εἶναι πάντα σχεδὸν σανιδωμένος, ἐνῶ ἄλλοτε τὸν ἔστρωναν μὲ κουρασάνι. Κατέχει ὅλο τὸ πλάτος τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἔχει μέτρος 4.50 περίπου. Τὸ μπατάρι καταργήθηκε σήμερα ἀπὸ τὰ καινούρια σπίτια.

Σχεδὸν στὴ μέση τοῦ μπαταριοῦ καὶ λίγο πρὸς τὸ βορεινὸ τοῖχο, ἦταν ὁ στρογγυλὸς κύκλος, στρωμένος στερεότερα μὲ κουρασάνι, ποὺ προορίζονταν γιὰ τὸ τζάκι, ἡ βάτρα (εἰκ. 4, 5, ἀρ. 5). Εἶχε διάμετρο 0.90 περίπου, καὶ ὀλόγουρα μικρὴ χτιστὴ προεξοχὴ ἀπὸ τοῦ ὅλου, καὶ συγκρατοῦσαν τὴ φωτιά. Ἡ κάπνα ἔβγαине ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δοκάρια καὶ τὰ καλάρια ὅπως καὶ ἀπὸ τὸν φεγγίτη. Στὴ βάτρα, ποὺ χρησίμευε γιὰ ζεστασιά, μαγεύει κανὶ κάλας. Ἔτσι κάθονταν πάντα σιμά της, καὶ τὴ νύχτα ἔστρωναν ὀλόγουρα τὰ χρέμια, καὶ τὶς βελέντζες γιὰ τὸν ὕπνο.

Ἀπέναντι ἀπὸ τὴ βάτρα, στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ, ἦταν χτισμένο ἓνα πεζούλι ποὺ ἔπιανε ὅλο τὸ πλάτος του καὶ εἶχε ὕψος 0.50 καὶ πλάτος 0.60. Αὐτὸ χρησίμευε γιὰ νὰ κάθονται καὶ νὰ τοποθετοῦν τὴ νύχτα τὰ ροῦχα τοῦ ὕπνου (εἰκ. 4, 5, ἀρ. 6). Σὲ μιὰ γωνιά του εἶχε ἀνοιγμα γιὰ τὴν τοποθέτηση τῆς ναμαδούρας (εἰκ. 16) δηλ. τοῦ ἐργαλείου ποὺ χρησίμευε γιὰ νὰ καθαρίζουν τὸ μπαμπάκι.

Σήμερα καταργήσανε καὶ τὴ βάτρα καὶ τὸ πεζούλι. Ἔτσι τὸ τζάκι ἔφυγε ἀπὸ τὴ μέση, ἔβγαλαν τὸ πεζούλι, καὶ τὸ τοποθέτησαν στὸν τοῖχο. Καὶ σύμφωνα μὲ τὴ νέα του μορφή, ἔδωσαν καὶ στὸ τζάκι τὴν ὀνομασία καμινάδα.

Ἡ καμινάδα δὲ λείπει ἀπὸ κανένα σπίτι καὶ ἔχει πάντα καπνοδόχο, τὸ καμποδόχι. (εἰκ. 8, 9, 10). Τοποθετεῖται στὸν τοῖχο τῆς βορεινῆς πλευρᾶς τοῦ σπιτιοῦ, καὶ τὸ μεγάλο φουγάρο της (εἰκ. 17), ποὺ ὑψώνεται ἀπὸ τὴ στέγη του, δίνει μιὰ ιδιόρρυθμη γραφικότητα στὰ ὁμοίμορφα σπίτια. Ἡ καμινάδα εἶναι χτιστὴ καὶ ἔχει διάφορα καὶ ἰδιότυπα σχήματα. Εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (1.60×1.40 ἢ 1.30×1.30). Πότε φτάνει ὡς τὴν ὀροφή τοῦ σπιτιοῦ (εἰκ. 8) καὶ πότε ὡς τὴ μέση τοῦ τοῖχου (εἰκ. 9, 10). Μπροστὰ στὸ μεγάλο της ἀνοιγμα, γιὰ νὰ μὴ βγαίνει ἡ κάπνα, κρεμοῦν ἓνα πανί, τὸ γνωστὸ τζακόπανο.

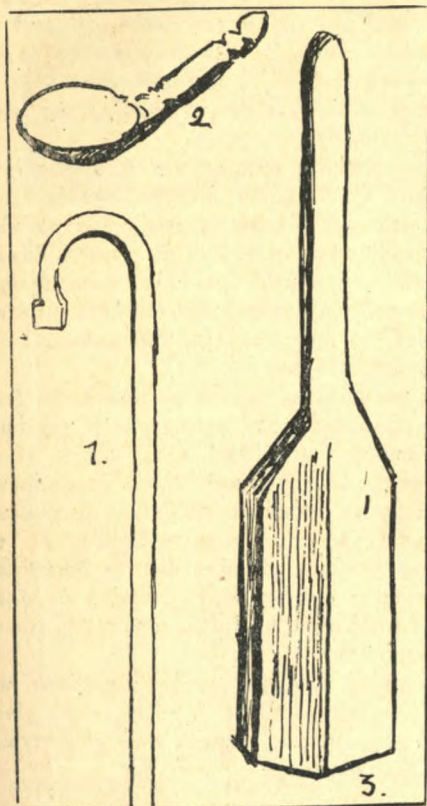

12.—Κούβια μενέξυλη

Ὁ γνωστὸς καὶ ἀπαραίτητος γιοῦκος, ὁ στοῖβος⁽¹⁾, ποὺ μπαίνει στὴ δεξιὰ πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ (εἰκ. 4) καὶ ἔχει τὶς φαντὲς κουβέρτες, τὰ σεντόνια, τὰ χρέμια, τὶς ἀντρομίδες, τὰ κιλῖμια κτλ., ὅλα πρόχειρα γιὰ νὰ τὰ στρώνουν τὴ νύχτα χάμω στὸ πάτωμα γιὰ τὸν ὕπνο, ἔχει ἀντικαταστήσει τὸ πεζούλι.

Δεξιὰ στὴν καμινάδα, πρὸς τὴ στέγη, ὑπάρχει πάντα ἓνα μικρὸ ἀνοιγμα στὸν τοῖχο, ποὺ χωράει ἓνα δυὸ εἰκονίσματα, τὸ κονιόμα

(1) Μὲ τὴν ἴδια ὀνομασία, ἡ στοῖβη, τὸν βρισκομε στὴ Ρόδο. Πρὸς: Ἀγγελ. Χατζημιχάλη, Σκύρος, σελ. 35, 1925.

13.—1. Στοροβάδα — 2. Κουτάλι—3. Κόπανος

(εἰκ. 4, 5, ἀρ. 7) μετὰ τὸ καντῖλι κρεμασμένο μπροστά του.

Τέτοια ἀνοίγματα, χωνευτὰ στὸν τοῖχο, μικρότερα ἢ μεγαλύτερα, ὑπάρχουν ἀρκετὰ μέσα στὸ σπίτι, ὅπως καὶ στὸ φούντι-σπίτι. Τὰ λένε ποτίτσες (εἰκ. 4, 5, ἀρ. 8), καὶ χρησιμεύουν γιὰ νὰ τοποθετοῦν διάφορα ἀντικείμενα τῆς οἰκιακῆς χρήσης. Οἱ δύο μεγαλύτερες ἀπ' αὐτὲς (0.90×0.55) καὶ πρὸ χαρακτηριστικὲς εἶναι κείνες ποὺ μπαίνουν πάνω ἀπὸ τὶς πόρτες (εἰκ. 5, ἀρ. 8), καὶ φτάνουν ὡς τὴν ὀροφή σχεδὸν τοῦ σπιτιοῦ. Κι αὐτὲς χρησιμεύουν γιὰ νὰ τοποθετοῦν διάφορα μικροπράγματα.

Ἐπίσης γιὰ τὴν ἴδια δουλιὰ χρησιμεύει καὶ τὸ ράφι, ῥέφι (εἰκ. 5, ἀρ. 9), ποὺ πιάνει ὅλη τὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νὰ τοποθετοῦν συνηθέστερα τὰ ψωμιά, τὰ πιάτα, τοὺς ντεντζερέδες κτλ. Σὲ πολλὰ ὅμως σπίτια, τὰ ψωμιά τὰ τοποθετοῦν καὶ σὲ

μιά σανίδα κρεμασμένη ἀπὸ τὰ δοκάρια τῆς ὀροφῆς, τὴ ντροῶσα, ὅμοια μετὰ τὸ γνωστὸ ψωμοσάνιδο.

Ὅλγυρα στὸ σπίτι βρίσκομε διάφορες σουντιούκες, γεμάτες ἀπὸ ρουχισμό, καὶ στὴν ἄκρη, καθὼς μπαίνομε ἀπὸ τὶς πόρτες, δεξιὰ ἢ ἀριστερά, σκαμμένο ἓνα λάκκο, τὴ γούβα, μετὰ στημένο ὀλγόγυρα τὸν ἀργαλιό (εἰκ. 4). Πρὸ κάτω εἶναι τὸ βαρέλι, ἢ βούτσα γιὰ τὸ νερό. τοποθετημένο σ' ἓνα πεζούλι, τὸ πεζούλι τῆς βούτσας, ποὺ ἀντικαθιστᾷ τὸ γνωστὸ σταμνοστάτη (εἰκ. 5, ἀρ. 10).

Ἀντικείμενα τοῦ σπιτιοῦ τους.

Μὲς στὸ σπίτι εἶναι σκορπισμένα διάφορα ἀντικείμενα τῆς οἰκιακῆς τους χρήσης. Ἀπ' αὐτὰ ἀναφέρομε τὰ πρὸ ἰδιότυπα ὅσα κατασκευάζουν οἱ Ἰδιοὶ οἱ Βιλιῶτες γιὰ τὶς ἀνάγκες τους καὶ εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς ξυλοτεχνικῆς τους τέχνης. Ὅλα εἶναι σχεδὸν πάντα πρωτόγονα, ὅπως: Ἡ μονόξυλη κούβνια γιὰ τὸ μωρὸ (εἰκ. 12), γινωμένη ἀπὸ ἓνα κορμὸ πεύκου. Ἡ στοροβάδα, δηλαδὴ τὸ ραβδί τοῦ τσοπάνη (εἰκ. 13, ἀρ. 1), τὸ κουτάλι (εἰκ. 13, ἀρ. 2), ὁ κόπανος (εἰκ. 13, ἀρ. 3) γιὰ νὰ

14.—Σουγιὰς ξυλόγλυπτος

χτυποῦν τὰ ροῦχα στὸ ποτάμι, ὁ πλάστης γιὰ τὰ ψωμιά κτλ., πού εἶναι ὅλα μονόξυλα. Ἡ ρόκα, φούρκα, γιὰ τὸ γνέσιμο, ἡ γκλίτσα (εἰκ. 15) γινωμένες ἀπὸ δυὸ κομμάτια ξύλο, ἔχουν ἀπλὰ σχήματα καὶ κοσμήματα. Πλουσιώτερος στὸ σχῆμα εἶναι ὁ σοφρὰς (εἰκ. 11), γινωμένος ἀπὸ τρία κομμάτια ξύλο, πού τὰ ἐνώνουν δυὸ πόδια σὲ ὠραία σχήματα. Ἀπὸ τὰ ξυλόγλυπτά τους, ὁ σουγιαῶς (εἰκ. 14) ἔχει τὸ συνθετώτερο διάκοσμο, μὲ ὁμορφα ἂν καὶ πρωτόγονα σκαλίσματα, πού παριστάνουν καθισμένο ἄνθρωπο μ' ἓνα παγῶνι στὸ κεφάλι, πού ἀπάνω σ' αὐτὸ ἀκουμπάει ἓνα κεφάλι δράκοντα.

Τὸ Φούντι-σπίτι

Τὸ ἀπέναντι τμήμα, τὸ φούντι-σπίτι (εἰκ. 4), ἄλλοτε συνέχεια τοῦ χώρου πού ἔμενε ἡ οἰκογένεια, καὶ σήμερα χωρισμένο μ' ἓνα σανίδωμα, ὅπως εἶδαμε, συγκοινωνεῖ μὲ μιὰ πόρτα ξύλινη.

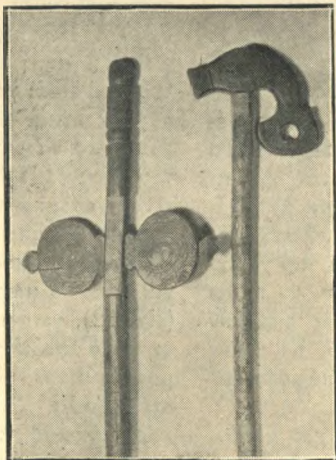
Χρήσιμο γιὰ ἀποθήκη καὶ γιὰ τὰ ζῶα, περιέχει διάφορα σκόπιμα χτίσματα, ὅπως: Τὸ χτιστὸ ἀμπάρι (εἰκ. 4) πού ἔχει ὕψος 1.50 περίπου καὶ εἶναι χωρισμένο σὲ δυὸ γιὰ νὰ τοποθετοῦν στὴ μιὰ μεριὰ τὸ στάρι καὶ στὴν ἄλλη τὸ κριθάρι. Τὸ χτιστὸ γκράζνι ἢ παχνί, μὲ τὰ τρία ἢ τέσσερα

χωρίσματα σὰν τετράγωνες τρύπες, τὰ πούματα, γιὰ τὴν τροπὴ τῶν ζώων, τὸ σανὸ ἢ τὸ κριθάρι (εἰκ. 4). Τὰ διάφορα πεζούλια γιὰ νὰ τοποθετοῦν τὰ πιθάρια μὲ τὸ λάδι, ἢ τὰ μεγάλα βαρέλια μὲ τὸ κρασί, τοὺς κάδους ἢ βαγένια.

Πάνω ἀπὸ τὸ ἀμπάρι καὶ ἀπὸ τὸ παχνί καὶ ἀπὸ τὰ πεζούλια, ὑπάρχει σχεδὸν πάντοτε, στὰ πιδ εὐπορα σπίτια, ἓνα μεγάλο καὶ φαρδὺ ράφι, γινωμένο μὲ χοντὰ δοκάρια καὶ στηριγμένο μὲ ἄλλα κατακόρυφα ἀπάνω τους. Σ' αὐτό, πού τὸ λένε στράτι, τοποθετοῦν πάλι βαρέλια, πού φτάνουν ὥς τὴν ὀροφὴ τοῦ σπιτιοῦ.

Τὸ φούντι εἶναι γεμάτο μὲ πολλὰ καὶ διάφορα ἄλλα πράγματα καὶ ἐργαλεῖα χρήσιμα στὴ δουλιὰ τους. Ἀπ' αὐτά, πολλὰ εἶναι στὴ μέση ὁλόγυρα καὶ ἄλλα κρεμασμένα στὰ διάφορα δοκάρια πού εἶναι μπηγμένα στοὺς τοίχους, τίς φουρκες, ὅπως εἶναι: τὰ πέτσινια ἄσκιὰ, τ' ἄσκόπουλα, τὰ δρεπάνια, τὰ ταγάρια, τράστα. οἱ γκλίτσες, τὰ δοξάρια γιὰ τὸ μπαμπάκι, τὰ διάφορα ἐξαρτήματα τ' ἀργαλιοῦ κτλ.

Τὸ φούντι δὲν ἔχει κανένα παράθυρο, κι' ἔτσι ὁλόκληρος αὐτὸς ὁ χώρος, πού εἶναι καὶ ὁ μεγαλύτερος, σήμερα πού χωρίστηκε, εἶναι ὁλοσκότεινος.

15.—Φούρκα καὶ γκλίτσα

Ἀπὸ τὰ Βίλια

Ὑφαντικὴ

Ὁ ἀργαλιὸς

Στὰ Βίλια, ὅλες οἱ γυναῖκες ξέρουν νὰ φαίνουν καὶ νὰ ἐτοιμάζουν τὰ νήματα γιὰ τὸν ἀργαλιό.

Τὰ μαλλιά τὰ προετοιμάζουν μὲ τὸ γνωστό τρόπο, τὸ συνηθισμένο σὲ ὅλη σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα. Ἀφοῦ τὰ βράσουν, τὰ κοπανίζουν στὶς βρύσες ἢ στὰ ποτάμια μὲ τὸν κόπανο (εἰκ. 13, ἀρ. 3), τὰ πλένουν, τὰ στεγνώνουν, καὶ τὰ ξεχωρίζουν σὲ καλὰ ἢ δευτερώτερα. Ὑστερα τὰ λαναρίζουν στὰ γνωστὰ ἀγοραστὰ λανάρια καὶ τὰ κάνουν τουλοῦπες ἑτοιμες γιὰ τὸ γνέσιμο.

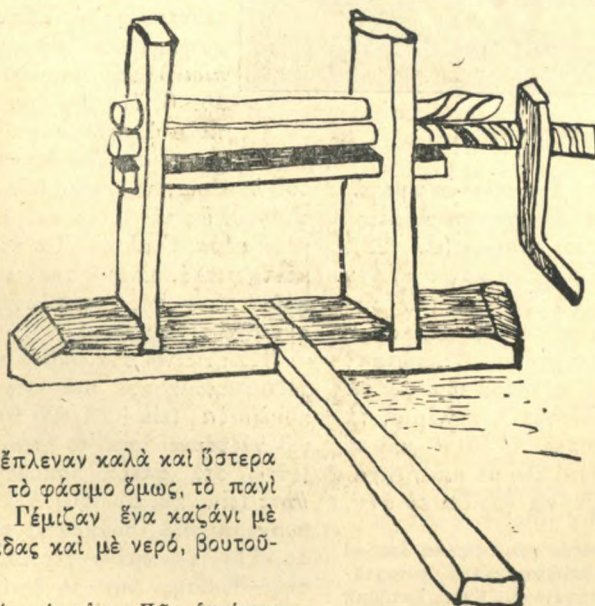
Τὸ μπαμπάκι πὺ ἀφθονοῦσε ἄλλοτε—ἐσπερνε ἀπ' αὐτὸ κάθε οἰκογένεια τουλάχιστον ἓνα στρέμα γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς, στὴν τοποθεσία Ψάθα—τὸ κατεργάζονταν μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: Πρῶτα τὸ καθάριζαν σὲ εἰδικὰ ἐργαλεῖα, ὅπως στὴ ναμαδούρα (εἰκ. 16) γιὰ ν' ἀνοίξει καὶ νὰ πέσουν οἱ σπόροι του, ἢ στὸ δοξάρι⁽¹⁾. Ὑστερα τὸ γνέθαν, τὸ ἔκαναν ρόκα καὶ τῶρα ζαν στὸ τυλιγάδι γιὰ νὰ τὸ κάνουν μάτσα, τὰ σκούλια. Αὐτὰ τὰ ἔπλεναν καλὰ καὶ ὕστερα τὰ ὕφαιναν. Μετὰ τὸ φάσιμο ὅμως, τὸ πανὶ ἤθελε ξάσπρισμα. Γέμιζαν ἓνα καζάνι μὲ κοπριά τῆς ἀγελάδας καὶ μὲ νερό, βουτοῦ-

σαν μέσα τὸ πανὶ καὶ τ' ἄφηναν στὸν ἥλιο. Κάθε ὁχτὼ μέρες τὸ ἔβγαζαν καὶ τὸ μπουγάδιαζαν, ὥσπου τὴν τρίτη φορὰ εἶχε πιά ξασπρίσει. Σήμερα συνήθως μεταχειρίζονται ἀγοραστὰ ἑτοιμα νήματα.

Τὸ μαλλὶ καὶ τὸ λίγο μπαμπάκι γνέθουν (εἰκ. 17) ἀκόμη σήμερα μὲ τὸ γνωστὸ τρόπο στὴ ρόκα, τὴ φουόκα (εἰκ. 15) μὲ τ' ἀδράχτι καὶ τὸ σφοντίλι. Ἀφοῦ τὰ γνέσουν, τὰ βάζουν στὸ τυλιγάδι, καὶ ὕστερα στὸ ἀνέμη, (εἰκ. 23, ἀρ. 20). Παίρνουν τὴν ἀκρὴ ἀπὸ τὸ νήμα καὶ τὴν τοποθετοῦν στὸ μαγκάνι, πὺ χρησιμεύει γιὰ νὰ τὸ τυλίξουν στὰ καλάμια ἢ μασούρια.

Ὑστερα βάζουν τὸ νήμα στὴ διάστρα ἢ ἰδιάστρα ἢ διάστρο γιὰ νὰ τὸ διάσουν (εἰκ. 18). Γιὰ νὰ γίνει τὸ διάσιμο, περνοῦν τὰ μασούρια σὲ λεπτὲς βέργες, πὺ τὶς δένουν ὀρίζοντια καὶ σὲ ἀπόσταση τῆ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλ-

λη, ἔτσι πὺ ὅλες μαζί νὰ σχηματίζουν ἓνα ὀρθογώνιο, τὸ διάστρο. Τὸ διάστρο τὸ κρεμοῦν ἀπὸ ἓνα κλαρὶ μ' ἓνα σκοινὶ (εἰκ. 18, 19). Ὑστερα τραβοῦν τὶς κλωστὲς ἀπὸ τὰ καλάμια του καὶ τὶς περνοῦν ὀλόγυρα σὲ παλούκια πὺ ἔχουν μπηγμένα στὸ χῶμα (εἰκ. 18). Τὰ δυὸ πιδ κοντινὰ εἶναι γιὰ τὸ σταύρωμα τοῦ πανιοῦ, καὶ τ' ἄλλα τοποθετοῦνται μα-

16.—Ναμαδούρα

(¹) Βλ. : Δημ. Λονκόπουλον, Πῶς ὕφαινον καὶ νύθοντα: οἱ Αἰτωλοί, σελ. 8—9, 1927.

κρύτερα ἢ σιμώτερα, ἀνάλογα πρὸς τὸ μᾶκρος ποῦ ἔχει κάθε διασίδι. Τὸ πλάτος του κανονίζεται μὲ τὰ περισσότερα ἢ λιγώτερα δρόμια. Κάθε δρόμι ἔχει δώδεκα ζευγάρια κλωστές, δηλ. εἰκοσιτέσσερις, καὶ κάθε διασίδι ἔχει τέσσερα, ἕξη, κτλ. δρόμια.

Ἀφοῦ τὸ διάσουν, τὸ σηκώνουν ἀπὸ τὰ παλούκια καὶ τὸ θηλιάζουν (εἰκ. 19) γιὰ νὰ μὴ μπερδεύεται. Ἔτσι πιά εἶναι ἕτοιμο γιὰ νὰ τοποθετηθεῖ στὸ πωινὸ ἀντὶ τοῦ ἀργαλιοῦ.

Τὸ πᾶνε σὲ ἀπλόχωρο μέρος, στὴν τραβίχτρα, ὅπου εἶναι στημμένο τὸ ἀντὶ πάνω σὲ δυὸ παλούκια, τὶς φουρκές (¹) (εἰκ. 20). Ἐκεῖ βοηθᾶνε δυὸ γυναῖκες. Περνοῦν τὴ μιὰ

17.—Τὸ γνέσιμο

ἄκρη τοῦ διασιδίου ἀπὸ ἓνα σιδερένιο μεγάλο καρφεῖ μπηγμένο σ' ἓνα χοντρὸ ἀκατέργαστο κορμὸ δένδρου, τὴ σβάρνα (εἰκ. 22), ποῦ ἔχει γιὰ βάρος μιὰ μεγάλη κοτρόνα, τὴν πέτρα τῆς σβάρνας. Τὸ ξεθηλιάζουν καὶ τραβοῦν ὅλο τὸ μῆκος του πρὸς τὴν ἄλλη ἄκρη (εἰκ. 20). Ἐκεῖ ταχτοποιοῦν πρῶτα τὸ σταύρωμα καὶ περνοῦν ἀνάμεσά του, γιὰ νὰ μὴ μπερδεύεται, δυὸ βέργες ἢ καλάμια, τὰ στύλια. Τὸ τραβοῦν πρὸς τὸ ἀντὶ καὶ τὸ στερεώνουν στὴν ἀδλακιά του μὲ μιὰ βέργα. Ἡ μιὰ γυναῖκα ἀρχίζει νὰ γυρίζει τὸ ἀντὶ,

(¹) Τὴν ἴδια ὀνομασία, τόσο γιὰ τὴ ρόκα ὅσο καὶ γιὰ διάφορα ἄλλα ξύλινα ὑποστηρίγματα, συναντᾶμε σὲ ὅλους τοὺς Σαρακατσάνους. Ἐχει λατινικὴ παλιά προέλευση.

καὶ ἡ σβάρνα, μὲ τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ διασιδίου, ὅλο καὶ τραβιέται πρὸς αὐτό, ἐνῶ ἡ ἄλλη γυναῖκα σέρνει πέρα πρὸς τὴ σβάρνα τὰ στύλια, γιὰ νὰ προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω τὸ σταύρωμα ἔτσι ποῦ νὰ μείνει στὸ τέλειωμα τοῦ διασιδίου. Αὐτὸ γίνεται ὥσπου νὰ τυλιχτεῖ ὁλόκληρο τὸ διασίδι στὸ ἀντὶ.

Ἀμα τὸ φέρουν σπῆτι, τὸ περνοῦν στὰ μιστάρια, ποῦ τὰ φτιάχνουν μόνες τὺς μὲ νήμα, κι' ὕστερα στὸ χτένι. Καὶ τὸ διασίδι, τοποθετημένο στὴν ἀργαλιό, εἶναι ἕτοιμο πιά γιὰ τὸ φάσιμο.

Ὁ ἀργαλιός, ἀργαλί, εἶναι στημένος. ὅπως εἶδαμε, κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ (εἰκ. 4, 21, 23), ὁλόγυρα ἀπὸ ἓνα βαθὺ καὶ μεγάλο λάκκο, τὴ γούβα (εἰκ. 23, ἀρ. 2). Ἡ γούβα εἶναι σκαμμένη πολὺ κοντὰ στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἔχει διάμετρο 0.90 περίπου καὶ βάθος 0.40. Ἔτσι, ὁλόκληρος ὁ ἀργαλιός δὲν εἶναι πολὺ μεγαλύτερος ἀπ' αὐτήν, καὶ ἔχει μᾶκρος 1.50 καὶ πλάτος 1.00. Τὴ γούβα συχὰ τὴ χτίζουν ὁλόγυρα μὲ πέτρες καὶ ἀπάνω σ' αὐτὲς τοποθετοῦν μεγάλα σανίδια, τὴ στρώση (εἰκ. 23, ἀρ. 1), ποῦ βαστᾶνε ὅλη τὴ συσκευή τοῦ ἀργαλιοῦ.

Πάνω στὴ στρώση στηρίζονται τὰ τέσσερα ποδάρια (εἰκ. 23, ἀρ. 3), ποῦ χρησιμεύουν γιὰ νὰ τοποθετοῦν τὸ πωινὸ καὶ μπροστινὸ ἀντὶ (εἰκ. 23, ἀρ. 6, 7). Τὰ πωινὰ ποδάρια εἶναι πολὺ ψηλότερα καὶ χοντρήτερα, καὶ ἔχουν σφηνωμένα στὴν κορφὴ τους δυὸ δοκάρια, τὰ φτερά (εἰκ. 23, ἀρ. 4), ποῦ φτάνουν ὥς τὸν τοῖχο καὶ εἶναι βαθιὰ μπηγμένα μέσα σ' αὐτόν. Τὰ ποδάρια αὐτὰ, μαζὶ μὲ τὰ φτερά, εἶναι ἡ σκαλωσιά, σὰ νὰ ποῦμε, ποῦ ἀπάνω τῆς στηρίζονται ὅλα τ' ἄλλα σύνεργα τ' ἀργαλιοῦ.

Ἔτσι, πάνω στὰ πωινὰ ποδάρια, τοποθετεῖται ἀκόμη καὶ μιὰ στρογγυλὴ βέργα, ἡ κονλίσσα (εἰκ. 23, ἀρ. 9) ποῦ χρησιμεύει γιὰ νὰ φέρνει ἴσια τὸ σιμόνι στὰ μιστάρια. Πάνω στὰ φτερά τοποθετοῦνται οἱ ξυλόθρες (εἰκ. 23, ἀρ. 10), ὁλόκληρη δηλαδὴ ἡ συσκευή ποῦ συγκρατεῖ τὸ χτένι (εἰκ. 23, ἀρ. 11) σφηνωμένο στερεὰ στὰ κάτω ξύλα τῆς. Ἐπίσης καὶ τὸ δράχτι (εἰκ. 23, ἀρ. 12) ποῦ ἔχει, δεμένα στερεὰ μὲ σκοινιά, τὰ

σφοντίλια μὲ τὰ καρούλια (εἰκ. 23, ἀρ. 13, 14) ποὺ κανονίζουν τὴν κίνηση πρῶτα στὶς ζέβλες (εἰκ. 23, ἀρ. 16), πάνω στὶς ὁποῖες εἶναι κρεμασμένα τὰ πόδια, δηλαδή οἱ πατῆθρες, καὶ ὕστερα στὰ μιτάρια (εἰκ. 23, ἀρ. 15).

Πατοῦν τὰ πόδια, κατεβαίνει τὸ ἕνα μιτάρι, καί, καθὼς ἀνεβαίνει τὸ ἄλλο, σηκώνονται οἱ μισὲς κλωστὲς τοῦ διασιδίου ποὺ εἶναι κανονισμένες ἀπὸ τὸ σταύρωμα, καὶ ἔτσι γίνεται ἡ μπόρτα τοῦ διασιδίου γιὰ νὰ περνᾷ ἀνάμεσά της ἡ σαῖτα μὲ τὸ φάδι.

Προτοῦ ἀρχίσουν τὸ φάσιμο ἔχουν στερεώσῃ τὸ μπροστινὸ ἀντὶ μὲ τὸ χέρι καὶ τὸ πεινὸ μὲ τὸν μπίστη (εἰκ. 23, ἀρ. 18, 19). Καὶ τὰ δυὸ μπαίνουν στὰ κεφάλια τῶν ἀντιῶν (εἰκ. 23, ἀρ. 8). Τὸ χέρι καὶ ὁ μπίστης χρησιμεύουν καὶ γιὰ νὰ γυρίζουν τὸ ἀντιά. Τὸ χέρι γιὰ νὰ τυλίγεται τὸ φασμένο πανὶ στὸ μπροστινὸ ἀντὶ καὶ ὁ μπίστης γιὰ νὰ ξετυλίγεται τὸ σπιμόνι ἀπὸ τὸ πεινὸ.

Ἡ φάντρα κάθετα κοντὰ στὸν τοῖχο, πά-

18. Στὴ διάστρα ἢ στὸ διάστρο

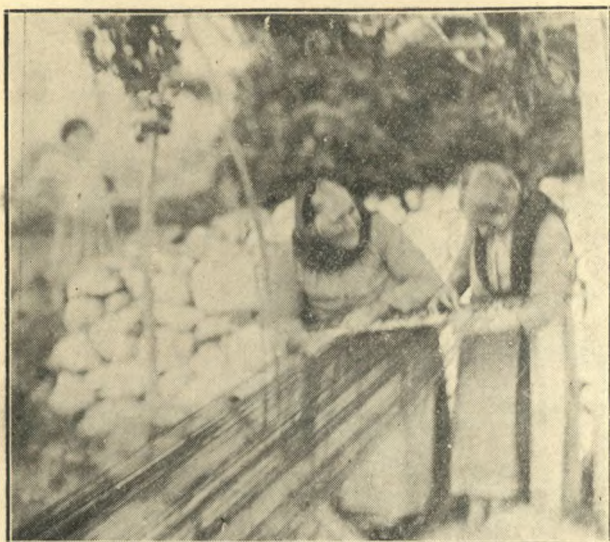
νω στὴ στρώση τοῦ ἀργαλιοῦ καὶ ἔχει χωμένα τὰ πόδια της μέσα στὴ γούθα καὶ ἀκουμπισμένα πάνω στὶς πατῆθρες τοῦ. Κοντὰ της, πάνω στὸ πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ, ἔχει ἕνα πανέρι γεμάτο μὲ τὰ μασούρια, ποὺ θὰ μπουν μὲ τὴ σειρά τους ἕνα-ἕνα στὴ σαῖτα, γιὰ τὸ φάδι τοῦ πανιοῦ.

Ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ πανιοῦ, τὰ μιτάρια καὶ τὰ πόδια ἄλλοτε εἶναι δυὸ καὶ ἄλλοτε τέσσερα. Σύμφωνα πρὸς αὐτὰ περνοῦν καὶ τίς κλωστὲς στὸ χτένι καὶ πατοῦν ἀνάλογα τὰ πόδια τοῦ ἀργαλιοῦ. Δυὸ εἰδῶν ὑφάσματα κάνουν ἀπὸ μαλλὶ ἢ μπαμπάκι: Τὸ μονοκλώνι, ποὺ γίνεται πάντα μὲ δυὸ πόδια, δυὸ μιτάρια καὶ μιὰ κλωστή στὸ χτένι, καὶ λέγεται καὶ μονό. Τὸ δίκλωνο, ποὺ γίνεται ἄλλοτε μὲ δυὸ πόδια, δυὸ μιτάρια καὶ δυὸ κλωστὲς μαζὶ στὸ χτένι, καὶ ἄλλοτε μὲ τέσσερα πόδια, τέσσερα μιτάρια καὶ δυὸ κλωστὲς στὸ χτένι.

Μονὲς κάνουν: κάπες τῶν τσοπάνηδων, ἀντρομίδες, χορέμια, προκόβες, δηλ. μεγάλα χράμια ποὺ τὰ πᾶνε στὴ νεροτριβὴ γιὰ νὰ γίνουν παχιὰ καὶ μαλακά, φλουκοτὲς ποὺ τίς λένε καὶ πιλάφι-κουβέρες ἀπὸ τὰ μάλλινα κρόσια ποὺ ἔχουν, σεντόνια, διά-

19. Τὸ θήλιασμα

20. - Στὴν τραβίχτρα

φορα υφάσματα, βελέντζες κτλ. Δίκλωνα κάνουν: ἔλα τὰ σοκόφια (¹), αὐτὰ ποὺ προσρίζουν γιὰ τὶς φορεσιές τους, τὶς πατατοῦκες, τὶς καλὲς κουβέρτες κτλ.

Τὰ υφάσματά τους εἶναι συνήθως ἀπλά. Βρίσκομε ὅμως καὶ πολλὰ μὲ κεντήματα τ' ἀργαλιού, δηλαδὴ καραμελωτὲς κουβέρτες, ταγάρια, τράστια, κιλίμια, ἀντρομίδες, κτλ. Αὐτὰ ἔχουν τὸν ἴδιο σχεδὸν τύπο μὲ ὅσα συναντᾶμε ὅχι μόνο στ' ἄλλα χωριὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰς περιοχὰς τῆς Στερεᾶς, καθὼς καὶ στὴν Εὐβοία, στὴν Πελοπόννησο, σὲ νησιὰ κτλ. Γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι γιὰ τὰ θέματα αὐτὰ χρειάζεται μιὰ γενικώτερη περιληπτικὴ μελέτη καὶ συγκριτικὴ ἐργασία ποὺ θ' ἀπόδειχνε τόσο τὴ στενὴ τους συγγένεια, ὅσο καὶ τὴν ἀλληλεπίδρασή τους.

Στὰ Βίλια, ὑπῆρχαν καὶ ἄντρες ποὺ ἀσχολοῦνταν στὸν ἀργαλιό, οἱ ἀνυφαντάδες ὅπως τοὺς λένε ἀκόμη σήμερα. Κι' αὐτοὶ εἶχαν στημμένο τὸν ἀρ-

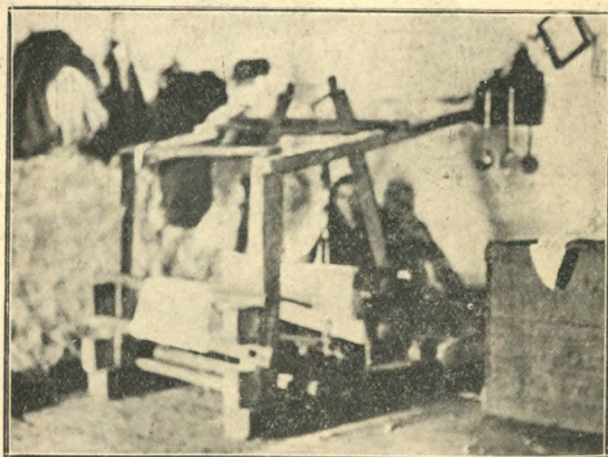
γαλιό τους μέσα στὸ σπίτι γιὰ νὰ φαίνουν τρίχινα σακιά, σκεπάσματα γιὰ τ' ἄλογα, τὶς τέντες κτλ. Μόνοι τους ἔγνεθαν τὰ τραγόμελλα καὶ τὰ ὕφαιναν. Ἐνα τέτοιον ἀνυφαντή, ποὺ τὸ εἶχε ἐπάγγελμα τὸ φάσιμο, τὸν λέγανε καὶ εἰδικώτερα σχοινὰ ἀπὸ τὸ εἶδος τοῦ υφάσματος ποὺ κατασκεύαζε. Ἀπ' αὐτοὺς ὑπάρχουν μερικοὶ ἀκόμη στὸ χωριό, ἀν καὶ ἐγκαταλείψαν τὴν τέχνη τους.

Ἡ γυναίκεια φορεσιὰ

Ἡ σημερινὴ γυναίκεια φορεσιὰ (εἰκ. 25) δὲν ἔχει πιά τὸν ἀρχικὸ καθαρὸ τύπο. Εἶναι ἡ ἴδια περίπου ποὺ συνηθίζεται γιὰ καλὴ στὰ περισσότερα σχεδὸν χωριὰ τῆς Ἀττικῆς, Βοιωτίας, Πελοποννήσου, Εὐβοίας κτλ.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ μακρὺ ποκάμισο, τὸ σιγκοῦνι, τὴν ποδιά καὶ τὸ μαντίλι. Τὸ ποκάμισο εἶναι γινωμένο ἀπὸ χασέ, μὲ μιὰ φαρδιά ἀγοραστὴ νταντέλα ὀλόγουρα (εἰκ. 25). Ὅλες ὅμως οἱ νιές, ἀντὶς ποκάμισο, φοροῦν μεταξωτὸ φόρεμα ἀπὸ κρέπ-ντὲ-σὶν, μπέζ συνήθως καὶ γαρνιρισμένο μὲ διάφορες χαντροῦλες, (εἰκ. 26, 27). Πάνω ἀπ' αὐτὸ βάζουν τὴ μεταξωτὴ ποδιά, τὸ σιγκοῦνι, μερικὰ φλωριά στὸ στήθος, καὶ ἕνα τετράγωνο μεταξωτὸ μαντίλι στὸ κεφάλι.

Ἡ παλιότερη γυναίκεια φορεσιὰ (εἰκ. 24),

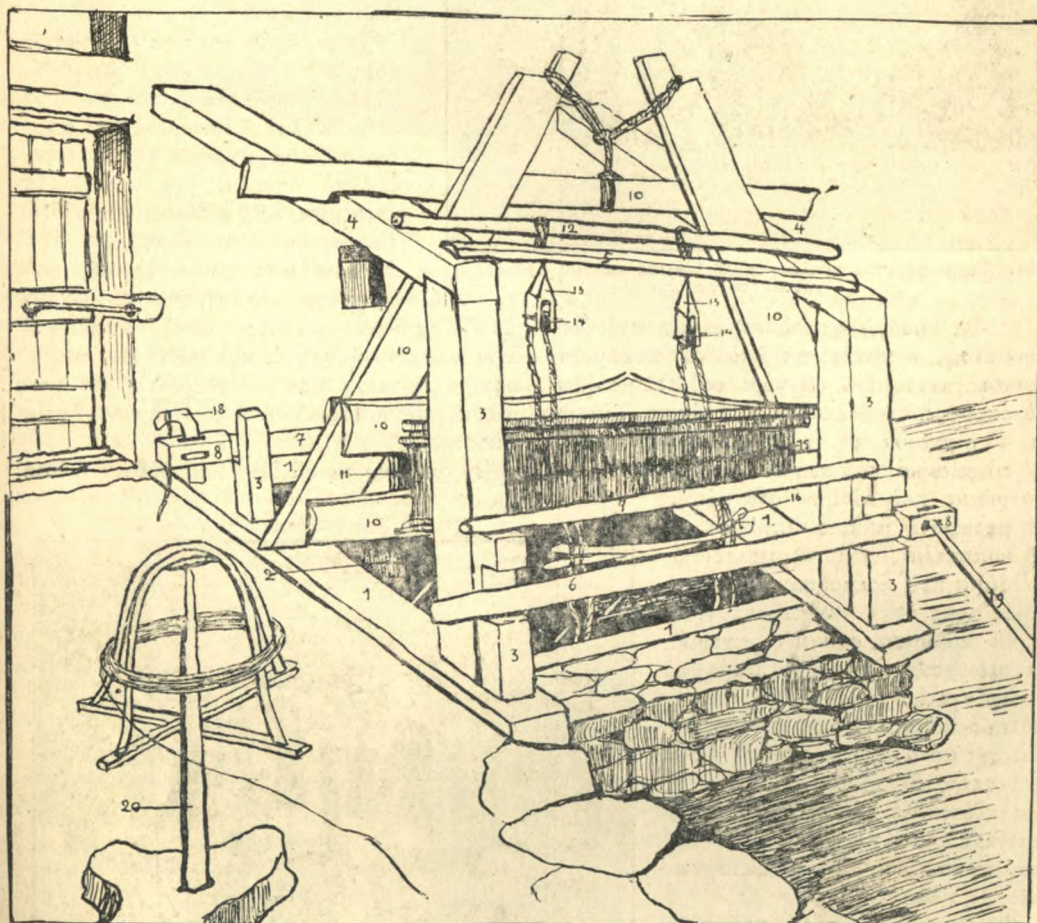

21. - Ἀργαλί.

(¹) Τὴν ἴδια ὀνομασία βρίσκομε γιὰ τὰ παρόμοια υφάσματα στὴ Σκύρο. Πρβ.: Ἀγγελ. Χατζημυχάλη, Σκύρος, σελ. 77, 90. 1925.

22.—'Η σβάρνα

23.—'Αργαλι

1. Στρώση—2. Γούβα—3. Ποδάριον—4. Φτερά—5. Βέργα—6. Πισινό ἄντι—7. Μπροστινὸ ἄντι—8. Κεφάλι ἄντιοῦ—9. Κουλίσεζα—10. Ξυλόθρες—11. Χτένι—12. Δράχτι—13. Σφοντίλια—14. Καρούλια—15. Μιτάρια—16. Ζέβλες—17. Πόδια—18. Χέρι—19. Μπίστης—20. Τὸ ἄνέμη.

24. - Βιλιώτης φουστανελᾶς καὶ Βιλιώτισσα μετὴν παλιότερη γυναικεία φορεσιὰ

ἡ στολή, ποὺ τὴ φοροῦσαν ἀκόμη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἀποτελεῖτο: ἀπὸ τὸ ποκάμισο, σουσμέ, κεντημένο στὸ γύρο καὶ στὰ μανίκια μὲ λαζούρι, τὸ βελούδινο ἢ τσόχινο ζιπούνι, τὸ σιγκούνι, τὴ στόφινη ποδιά, τὸ πλεχτὸ μὲ τὰ φλωριά τοῦ στήθους, τὰ κλειδωτάρια, κατρέμμα, ποὺ ἔβαζαν στὴ μέση, τὴ μεταξωτὴ μακριὰ μπόλια μὲ τὰ κοπανέλια, καὶ τὰ μεταξωτὰ πλεξίδια ποὺ κρεμοῦσαν στὴν κοίδα τους ὅταν παντρεύονταν.

Τὸ ποκάμισο, σουσμές, γινωμένο μὲ χοντρὸ ἐγχώριο ὕφασμα, ἔμοιαζε στὸ σχῆμα μὲ τὰ περισσότερα ποκάμισα ποὺ συνηθίζονται ὄχι μόνο στὴν Ἀττικὴ ἀλλὰ καὶ στὴν ἄλλη Ἑλλάδα ὡς τὴ Μακεδονία. Εἶχε ὀλόγυρα καὶ στὰ μανίκια πλατὺ χρωματιστὸ κέντημα, τὸ λαζούρι, ποὺ τὸ κατάργγησαν ἀπὸ καιρὸ.

Τὸ ζιπούνι (¹), τόσο στὸ σχῆ-

μα ὅσο καὶ στὸ κέντημα, ἔχει παλιὰ προέλευση. Εἶναι ὁ γνωστὸς τζάκος, ἢ κοντόσι κτλ. πολλῶν ἐλληνικῶν τόπων. Ἀπάνω στὴν τσόχα ἢ τὸ βελούδο ἔχει χρυσοποϊκίλτα κεντήματα γινωμένα μὲ χρυσὰ γαϊτάνια καὶ μὲ τὸ γνωστὸ τρόπο, ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, τῆς χουσοραπικῆς, ποὺ γι' αὐτὸν ἐγινε λόγος πολλὰς φορές. Τὰ σχέδια τῆς χρυσοκεντητικῆς του μοιάζουν πολὺ μ' ἐκεῖνα ποὺ συνηθίζουν στὸ ἴδιο τμήμα τῆς φορεσιᾶς τους οἱ Μεγαρίτισες καὶ οἱ Κουλουριώτισες.

Τὸ σιγκούνι κρατᾷ τὴν ὁμοιομορφία στὸ σχῆμα (εἰκ. 24, 25, 26, 27) ὅλων τῶν ἄλλων, τόσο γνωστῶν στὴν Ἑλλάδα. Γινωμένο ἀπὸ χοντρὸ μάλλινο ὕφασμα τῆς νεροτριβῆς, τὸ σοκόφι, ἔχει κεντήματα καμωμένα ἀπὸ εἰδικoὺς ραφτάδες. Τὰ κεντήματά του διαφέρουν ἀπὸ τὰ κεντήματα τῶν σιγκουνιῶν ποὺ βρίσκομε στὰ Μεσόγεια. Ἐχουν

ἀπαλὰ χρώματα, μαῦρο, μπῆζ, καφέ καὶ λίγο κόκκινο ἢ χρυσό, καὶ μοιάζουν περισσότερο μὲ κείνα ποὺ συνηθίζονται στὰ χωριά τῆς Βοιωτίας, Λειβαδιᾶς, Πελοποννήσου, Εὐβοίας.

Ἡ στόφινη ποδιά δὲν εἶναι βέβαια ἡ ἴδια

25.—Βιλιώτισες μετὴ σημερινὴ γιορτινὴ φορεσιὰ.

(¹) Βλ.: Π. Α. Φουρίκη, Ἑλληνοαλβανικαὶ λαογραφικαὶ ἔρευναι, Δελτίον ἐλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας, τόμ. Ι, τεύχ. Α' καὶ Β' σελ. 20 α. 1929.

26.—Ἡ τράτα στὰ Βίλια

πού θά φοροῦσαν ἀκόμη παλιότερα (εἰκ. 24). Τὸ σχῆμα τῆς μέ τὰ βολάν μᾶς πείθει πὼς ἡ προγενέστερη θά ἦταν διαφορετική. Κράτησε τὴν ἴδια ὀνομασία, ὅπως καὶ ἡ σημερινή πού γίνεται μέ κρέπ-ντέ-σιν καὶ χάντρες, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ἡ πρώτη τῆς μορφῇ ἦταν ἄλλη. Τὸ ἴδιο παρατηρεῖται καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα χωριά. ὅπου μποροῦμε ὅμως εὐκολώτερα νὰ παρακολουθήσουμε τὴ μεταμόρφωσή τῆς ἀπὸ τὰ παλιότερα κομμάτια πού βρίσκονται μέσα στὰ σεντούκια.

Τὰ διάφορα κοσμήματα, ὅπως τὸ πλεχτὸ μέ τὰ φλωριά τοῦ στήθους, τὰ κλειδωτάρια, τὰ κατρέμια, καὶ τὰ μεταξωτὰ πλεξίδια γιὰ τίς κοτσίδες, ἔχουν ἐντελῶς ἔξαφανιστεῖ ἀπὸ τὸ χωριό, ὅπως συμβαίνει στὰ περισσότερα μέρη μέ τὴν ἔξαφάνιση τῆς παλιάς φορεσιάς, πού τὰ δικαιολογοῦσε. Οἱ γυναῖκες τὰ πούλησαν καὶ οἱ ἀρχαιοπώλες τ' ἀνακάτωσαν καὶ τὰ σκόρπισαν ἐδῶ καὶ κεῖ. Εὐτυχῶς, ὁ τύπος τους μᾶς εἶναι γνωστός καὶ οἱ ὀνομασίες τους συμπίπτουν μέ τίς περιγραφές τῶν πιὸ ἡλικιωμένων γυναικῶν. Ἔτσι, τὸ πλεχτὸ μέ τὰ φλωριά εἶναι ὅμοιο μέ κεῖνα πού συνηθίζονται γιὰ τὸ στολισμὸ τοῦ στήθους σὲ ὅλα τὰ χωριά τῆς

Ἀττικῆς, (Βοιωτίας κτλ., καθὼς καὶ στὰ Μέγαρα εἰκ. 28). Τὰ κατρέμια εἶναι τὰ γνωστὰ θηλυκωτάρια, κλειδωτῆρια κτλ. πού συνηθίζονται στίς περισσότερες ἐλληνικὲς φορεσιές, τόσο στίς ἡπειρωτικὲς ὅσο καὶ στίς νησιώτικες. Αὐτὰ ἔχουν περιγραφεῖ πολλές φορές.

Ἡ μπόλια μέ τὰ κοπανέλια (εἰκ. 32), ὅπως καὶ τὰ μεταξωτὰ πλεξίδια, χρησίμευσαν γιὰ τὸ στολισμὸ τοῦ κεφαλιοῦ (εἰκ. 24). Τὰ πλεξίδια, ὅπως ἀναφέραμε, τὰ κρεμοῦσαν στὴν κοτσίδα τους. Ἦταν μεταξωτὲς μακριές φούντες, συνήθως κόκκινες, καὶ χωμένες στὴν ἀπάνω ἄκρη σὲ ἀσημένιους κρίκους ('). Συνηθίζονταν σὲ ὅλα τὰ χωριά τῆς Ἀττικῆς.

Αὐτὴ ἦταν ἡ παλιότερη γυναῖκεια φορεσιά τους, πού γι' αὐτὴν δυστυχῶς δὲ σώθηκαν περισσότερες πληροφορίες. Κρατᾷ πολλὰ ἐλληνικὰ στοιχεῖα τόσο στίς ὀνομασίες ὅσο καὶ στὰ σχήματα πολλῶν τμημάτων τῆς. Αὐτὴν ὅμως πιά δὲν τὴ φορεῖ καμιὰ γυναίκα.

Χοροὶ

Στίς γιορτὲς καὶ στὸ μεγάλο τους πανηγύρι, πού γίνεται τὸ καλοκαίρι, τοῦ Σωτήρα, φοροῦν ὅλες τὴ νεώτερη φορεσιά (εἰκ. 25, 26, 27). Τὴν ἡμέρα κείνη ἐξαιρετικὰ δὲ λείπει καμιὰ ἀπὸ τὸ χορὸ πού γίνεται στὴ μεγάλη πλατεία, μπροστὰ στὴ Μητρόπολή τους, τὴν Ἁγία Σωτήρα (εἰκ. 27).

Ἡ ἐκκλησιὰ αὐτὴ, ἐντελῶς σύγχρονη μέ

(') Πρβ.: Π. Α. Φουρίκη, Ἑλληνοαλβανικαὶ λαογραφικὰ ἔρευνα, Δελτίον ἑλληνικῆς λαογραφικῆς ἐταιρείας, Τομ. I, τεύχ. Α' καὶ Β', εἰκ. 5. ἀρ. 2.

27.—Ἡ τράτα στὰ Βίλια

28.— Ἡ τράτα στὰ Μέγαρα

τὸν κακόμορφο μεγάλο ὄγκο της καὶ τὸ κίτρινο χρῶμα της, εἶναι μιὰ παρατονία πὺ καταστρέφει ὄχι μόνο τὴ γραφικότητα τοῦ χωριοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁμορφιά ὁλόκληρου

29.— Ἡ τράτα. (Ἀπὸ τοιχογραφία νάρθηκος τῆς Μονῆς Δοχειαρίου τοῦ Ἀθῶ, μὲ θέμα τῶν Αἰνῶν)

τοῦ τοπίου· γιατί δυστυχῶς οἱ χωρικοὶ μας σήμερα διαλέγουν καὶ τὴν πιδερίδλεπτη θέση τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ τοποθετοῦν τίς ἀκαλαίσθητες αὐτὲς ἐκκλησιές τους. Κοντὰ σ' αὐτὴν βρίσκεται μιὰ μικρότερη, μεταβυζαντινὴ, οἱ Ἄοι-Ταξιάρχες, καὶ σὲ ὅλο τὸ χωριὸ υπάρχουν σκορπισμένες μικρὲς ἄλλες μεταβυζαντινὲς ἐκκλησιές μὲ καλὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ὁμορφες τοιχογραφίες.

Τὸ πανηγύρι τοῦ Σωτήρα βασταίει τρεῖς μέρες. Ξεχωριστὰ χορεύουν οἱ γυναῖκες καὶ ξεχωριστὰ οἱ ἄντρες. Τὸ ἀπόγεμα τῆς πρώτης μέρας γίνεται ὁ μεγάλος χορός. Οἱ πιδε συνηθισμένοι χοροὶ εἶναι ἡ τράτα καὶ ὁ καλαματιανὸς

καὶ ὕστερα ὁ τσάμικος καὶ ὁ βλάχικος.

Ἡ τράτα, τόσο γνωστὴ ἀπὸ τὰ Μέγαρα (εἰκ. 28), χορεύεται ἐξακολουθητικὰ ὅλο τὸ ἀπόγεμα καὶ προτιμᾶται ἀπ' ὅλους τους. Μιὰ ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ γυναῖκες πὺ μπαίνουν στὸν ἴδιον κύκλο σχηματίζουσι μιὰ μεγάλη ἀλυσίδα (εἰκ. 26, 27). Εἶναι φορές μάλιστα πὺ οἱ χορεύτριες εἶναι τόσο πολλὲς, πὺ ὁ κύκλος ἀναγκαστικὰ διπλώνεται, καὶ οἱ πρώτες μὲ τίς τελευταῖες σμίγουν, ἔτσι πὺ νὰ σχηματίζεται ἕνας σάλιαγκος.

Τὸ χορὸν αὐτό, πὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν πεῖ καὶ σταυρωτὸ ἀπὸ τὸν τρόπο πὺ κρατοῦν τὰ χέρια, φαίνεται πὺς τὸν χόρευαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια. Γι' αὐτὸ μᾶς πείθει καὶ μιὰ τοιχογραφία τοῦ ΙΖ' περίπου αἰῶνα, πὺ βρίσκεται στὴ Μονὴ Δοχειαρίου, στὸ Ἅγιον Ὄρος ⁽¹⁾ (εἰκ. 29). Μιὰ ἄλλη τοιχογραφία, πάλι, μεταγενέστερη, τοῦ 1739, δείχνει πὺς καὶ ὁ Καλαματιανὸς χορεύονταν ἀπὸ τότε ⁽²⁾.

Ἡ ἀντρίκεια φορεσιά

Γιὰ φορεσιά εἶχαν ὅλοι οἱ ἄντρες παλιότερα τὴ φουστανέλα (εἰκ. 24, 30, 39), πὺ συνηθίζονταν ἄλλοτε σὲ ὅλη

(1) Βλ. : Γ. Α. Σωτηρίου, «Αἰνεῖται τὸν Θεὸν ἐν Τυμπάνῳ καὶ Χορῷ...», «Νέα Ἑστία», Χριστούγεννα 1932, σελ. 6.

(2) Βλ. ἀνωτ. σελ. 5.

30.—Βιλιώτης φουστανελάς

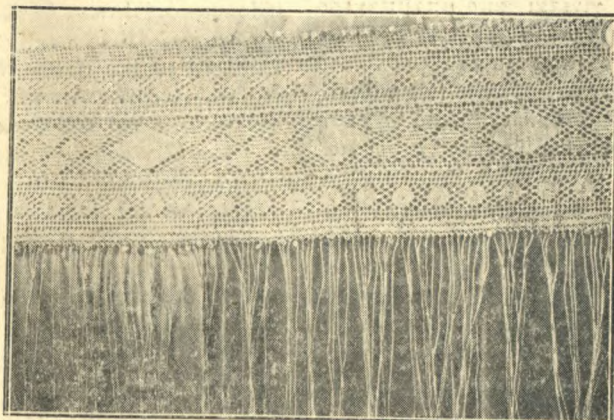
31.—Βιλιώτης τσοπάνης με τὴν πουκαμίσσα

σχεδὸν τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀθήνα. Οἱ Βιλιώτες τὴ φοροῦσαν ὡς τελευταῖα. Σήμερα πιά τὴ φοροῦν μόνο ἓνα δυὸ γέροι.

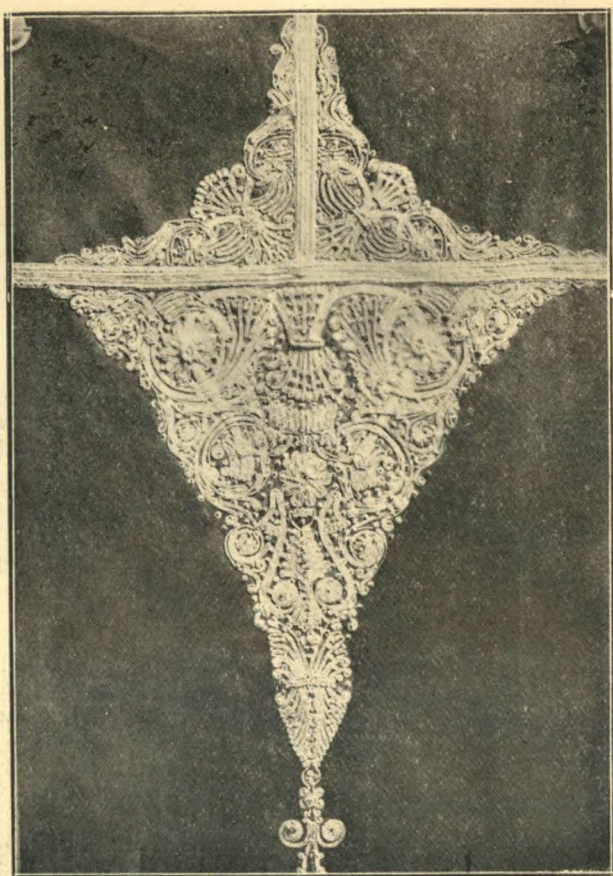
Ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὸ πουκάμισο, τὸ γιλέκι, τὸ κλειστό, τὸ παντελόνι, τὸ μπουντούρι, τὶς κάλτσες, τὰ ἰρῆκια, τὶς καλτσοδέτες, τὰ γονατάρια, τὰ τσαρούχια, τὶς πύγγιες μετὰ τὴ φούντα, τὸ ζουνάρι, τὸ σελάχι καὶ τὸ κόκκινο φέσι μετὰ τὴ μακριὰ φούντα ἢ τὸ μαῦρο καλπάκι.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ τμήματα τῆς φουστανέλας εἶναι πιά γνωστὰ ἀπὸ πολλὰς περιγραφάς. Μόνο μερικὲς τοὺς ὀνομασίης παραλάσσουν, ὅπως φαίνεται. Τὰ σχήματα καὶ τὰ ὕλικά εἶναι τὰ ἴδια, ὅπως σὲ ὅλες τὶς ἐλληνικὰς φουστανέλες.

Σήμερα, οἱ Βιλιώτες ντύνονται εὐρωπαϊκά. Μόνο οἱ τσοπάνηδες καὶ οἱ γεροντότεροι φοροῦν τὴν πουκαμίσσα (εἰκ. 31) ποὺ ἀντικατάστησε τὴ φουστανέλα στὰ περισσότερα χωριὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας. Ἀπ'

32.—Νταντέλα ἀπὸ μόλια

33.—Χρυσοκέντημα ἀπὸ μανίκι ζιπουνιοῦ

αὐτὴν πήρε κατ' ἐπέκταση καὶ ὁλόκληρη ἢ φορεσιὰ τὴν ὀνομασίαν της.

Ἡ πουκαμίσα γίνεται ἀπὸ μπαμπακερὸ χοντρὸ ὕφασμα σὲ σκοθρο χρῶμα, συνήθως μαυρόασπρο. Ἐχει μποῦστο ἐφαρμοστὸ στὸ σῶμα, μὲ μανίκια, καὶ φτάνει μιὰ πιθαμὴ περίπου πάνω ἀπὸ τὰ γόνατα. Ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω πλαταίνει θυμίζοντας τὴ φουστάνελα.

Τὴ φορεσιὰ τῆς πουκαμίσας συμπληρῶνουν: Τὸ παντελόνι, ἀπὸ ἄσπρο ἢ γαλαζόμαυρο σοκόφι, οἱ κάλτσες, τὰ τίρκια, καὶ αὐτὰ ἀπὸ ἄσπρο ἢ μαῦρο σοκόφι, τὰ τσαρούχια, οἱ πύργες μὲ τὴ φούντα, καὶ τὸ μαῦρο καλπάκι γιὰ σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ. Ἐπίσης ἀπαραίτητα συμπληρώματα εἶναι: Τὸ ραβδί, ἢ στοροβάδα (εἰκ. 31), ἢ κάπα τὸ καλοκαίρι καὶ ἡ πατατούκα τὸ χειμῶνα.

Κέντημα

Κέντημα γιὰ τὸ στολισμὸ τοῦ σπιτιοῦ δὲ βρίσκουμε στὰ Βίλια, ὅπως σχεδὸν σὲ ὅλη τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Ἔτσι τὸ κέντημα ἀντιπροσωπεύεται μόνον σὲ μερικὰ τμήματα τῆς παλιότερης φορεσιᾶς τους, στὸ ζιπούνι, στὴ μπόλια καὶ στὸ ποκάμισο.

Τὰ σχέδια τοῦ ζιπουνιοῦ, ποὺ γίνονταν μὲ λεπτὸ χρυσὸ κορδονάκι, εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ πρὸ τεχνικά, ὅπως τὸ μοτίβο τοῦ μανικιοῦ ποὺ βλέπομε στὴν εἰκόνα 33. Μοιάζουν μὲ τὰ Κουλουριώτικα καὶ Μεγαρίτικα καὶ γίνονταν ἀπὸ εἰδικoὺς τεχνίτες, ὅπως εἶναι γνωστὸ, τοὺς ραφτάδες.

Τὰ κεντήματα τῆς μεταξωτῆς μπόλιας ποὺ βλέπομε στὴν εἰκόνα 24 εἶναι πολὺ παραθαρμένα, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ κεῖνα ποὺ βρίσκονται σὲ ἀνάλογες μπόλιες σὲ ὅλη

τὴν Ἀττικὴν, Μέγαρα, Κούλουρη κτλ. Αὐτὲς ἔλες ἔχουν γιὰ τέλειωμα. στὶς δύο τοὺς ἄκρες, μιὰ χαρακτηριστικὴ νταντέλα, γινωμένη ἀπὸ χρυσόνημα στὰ κοπανέλια ἀπὸ τὶς γυναῖκες. Τὰ σχέδια ὅμως τῆς νταντέλας τῶν Βιλιῶν, ὅλα ἀπλὰ γεωμετρικά, εἶναι ἀπὸ τ' αὐστηρότερα (εἰκ. 32).

Φαίνεται πὼς ἡ μπόλια αὐτὴ δὲ συνηθίζονταν πρὸ ἑκατὸ χρόνων. Ὅπως σήμερα στὴ θέση τῆς μπήκε τὸ μεταξωτὸ μαντίλι, ἔτσι κι' αὐτὴ θὰ μπήκε στὴ θέση μιανῆς ἄλλης. Ἡ παλιὰ μπόλια γίνονταν ἀπὸ ἄσπρο μπαμπακερὸ χοντρὸ ὕφασμα καὶ εἶχε ὁμορφα καὶ ἰδιότυπα κεντήματα (εἰκ. 34). Τὸ μοναδικὸ ὑπόδειγμα ποὺ βρέθηκε στὸ χωριὸ ἔχει τὰ ἴδια θέματα, τὴν ἴδια τεχντροπία καὶ τοὺς χρωματισμοὺς μὲ τὶς μπόλιες ποὺ βρίσκονται στὴν ἀπέναντι Περαιῶρα, καὶ μάλιστα σὲ ὅλη τὴν Κόρινθο. Ὁ τρόπος ποὺ φοροῦσαν τὴν προγενέστερη μπόλια τοὺς (εἰκ. 24), ὅπως καὶ οἱ πληροφορίες μιανῆς

ἡλικιωμένης γυναῖκας, τῆς μόνης ποὺ θυμόταν, μᾶς πείθουν ὅτι ἡ παλιότερη μπόλια θὰ ἦταν ἀπαράλλαχτη μ' αὐτὲς ποὺ συνηθίζονταν στὴν Κόρινθο.

Κεντητὰ παλιὰ ποκάμισα βρίσκονται σήμερα μόνο δυο-τρία στὰ Βίλια, χωμένα στὰ σεντούκια κατὰ τύχη. Ὅπως ἔγινε μὲ τὰ κοσμήματα καὶ τὶς μπόλιες, τὸ ἴδιο ἀπόγινε καὶ μὲ τὰ ποκάμισα. Ἔτσι, οἱ παλιότερες γυναῖκες ξέχασαν ἐντελῶς τόσο τὴν τεχντροπία τῶν κεντημάτων τοὺς, ὅσο καὶ τὶς ὀνομασίες τῶν σχεδίων τοὺς.

Τὰ κεντήματα αὐτὰ ἔχουν γενικώτερα τὴν ἴδια καταγωγὴ μὲ τὰ κεντήματα τῶν ἄλλων χωριῶν τῆς Ἀττικῆς καὶ μᾶς δίνουν τὴν ἴδια αἰσθητικὴ ἐντύπωση. Ἐχουν καὶ τὴν ἴδια τεχντροπία, σχεδιασμένα προτῆτερα ἀπάνω στὸ ὕφασμα.

Τὰ κεντήματα ποὺ βρίσκονται στὰ Βίλια γίνονται μὲ τὴ ριζοβελονιά ἢ πισωβελονιά, καὶ μὲ τὴ φουσκωτή, ποὺ παρουσιάζει κεν-

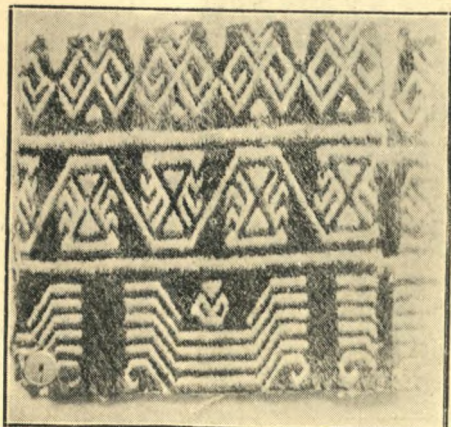
34.—Ἡ μπόλια ποὺ φοριόταν πρὸ ἑκατὸ χρόνων.

35. — Κέντημα ἀπὸ παλιὸ ποκάμισο με ρόμβους ἐφαπτόμενους.

36. — Κέντημα ἀπὸ παλιὸ ποκάμισο με μαϊανδροειδῆ θέματα.

37. — Κέντημα ἀπὸ παλιὸ ποκάμισο με μαϊανδροειδῆ θέματα (λεπτομέρεια τοῦ ἀριθ. 36).

38. — Κέντημα ἀπὸ παλιὸ ποκάμισο με ἀγγειό-
σχημα θέματα.

τημένες καὶ τὶς δυὸ ὄψεις τοῦ ὑφάσματος. Ἀπ' αὐτά, τὰ καλύτερα τους ἦταν πλατύτερα (εἰκ. 35, 38) καὶ τὰ δευτερώτερα, στενώτερα (εἰκ. 36, 37). Εἶναι πάντα κεντημένα μὲ πολύχρωμα μετάξια σὲ βαθιὰ καὶ αὐστηρὰς ἀποχρώσεις. Τὰ σχέδια τους εἶναι ὀλα γεωμετρικά (εἰκ. 35, 36, 37, 38) καὶ ἔχουν αὐστηρὴ ἔκφραση. Τὰ μαιανδροειδῆ θέματα (εἰκ. 36, 37), τ' ἀγγειόσχημα (εἰκ. 38), οἱ ἐφαπτόμενοι ρόμβοι ποὺ συμπληρώνονται ἀπὸ διάφορα μοτίβα, (εἰκ. 35), εἶναι ὀλα αὐστηρὰ σχηματοποιημένα.

Θὰ ἦταν ἴσως παράτολμο καὶ ἄστοχο ἂν μιλοῦσε κανεὶς πλατύτερα γιὰ τὰ κεντήματα ποὺ βρίσκονται στὰ Βίλια, τόσο γιὰ τὸ κεντήμα τῆς μπόλιας, ὅσο καὶ τοῦ ποκάμισου. Τὸ πρῶτο, ὅπως εἰπώθηκε, ἀνάγεται στὰ κεντήματα τῆς ἐπαρχίας Μεγαρίδος καὶ τῆς Κορινθίας, καὶ τὰ δεύτερα ὑπάρχοντι στὸ γενικὸ τύπο τῶν κεντημάτων τῆς Ἀττικῆς. Καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς κατηγορίες τῶν κεντημάτων, ἂν καὶ μᾶς εἶναι γνωστὲς, μολαταῦτα

δὲν ἔχουν ἰδιαίτερα μελετηθεῖ στὸ κάθε χωριό, ὥστε δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωριστεῖ ἡ τοπικὴ καταγωγὴ τους καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἀλληλεξάρτησής τους. Αὐτὴ θὰ ἦταν ἡ πρώτη μελέτη, ποὺ κι' αὐτὴ γίνεται καθεμέρα δυσκολώτερη, καὶ ἴσως ἀργότερα θὰ εἶναι ἀκατόρθωτη, γιὰ καὶ τὰ κεντήματα, σπανίζουν πιά ἀπὸ τὰ χωριά ποὺ εἶναι καὶ πολλὰ καὶ σκορπισμένα παντοῦ σὲ ὅλες τὶς ἄκρες. Γιὰ νὰ βγεῖ ἕνα πόρισμα τόσο γιὰ τὴν καταγωγὴ τους ὅσο καὶ γιὰ τὶς ἀλληλεπιδράσεις τους, πρέπει πρῶτα νὰ μελετηθεῖ ἐπὶ τόπου καὶ τὸ πιὸ μικρὸ χωριὸ τῶν παραπάνω περιοχῶν. Καὶ θὰ ἔπρεπε ὕστερα νὰ γίνῃ μιὰ συγκριτικὴ μελέτη τόσο ἀνάμεσά τους, ὅσο καὶ μὲ τ' ἀρβανίτικα κεντήματα, ποὺ θὰ ἔπειθε, ὅπως πιστεύομε, καὶ τὸν δυσκολώτερο, ὅχι μόνον πὼς ἡ γένεση τους εἶναι ἐντελῶς ἰδιαίτερη ἀπὸ τὴν ἀρβανίτικη, ἀλλὰ καὶ πὼς ἡ καταγωγὴ τους εἶναι ἐλληνικὴ καὶ ἡ διαμόρφωσή τους καθαρὰ φυσιολογικὴ.

